

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2021. március – XX. évfolyam 3. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájjá:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Az embernek **2**
tökéletesülnie kell
Táncsics Mihály írása

A szabadsághoz **3**
Petőfi Sándor verse

Táncsics Mihályné **4**
forradalma
*Stancsics Erzsébet
dolgozata*

Pátosz **7**
és hősiesség
Botos Katalin tanulmánya

A beavatkozás **12**
logikája
*Varga Domokos György
készülő kettőskönyvéből*

Kimosott **23**
gyökerekkel...
*Németh István Péter
vallomása*

Semmi, soha **28**
*P. Buzogány Árpád
novellája*

Ország László fotói

TÁNCICS MIHÁLY

Sajtószabadságról nézetei egy rabnak

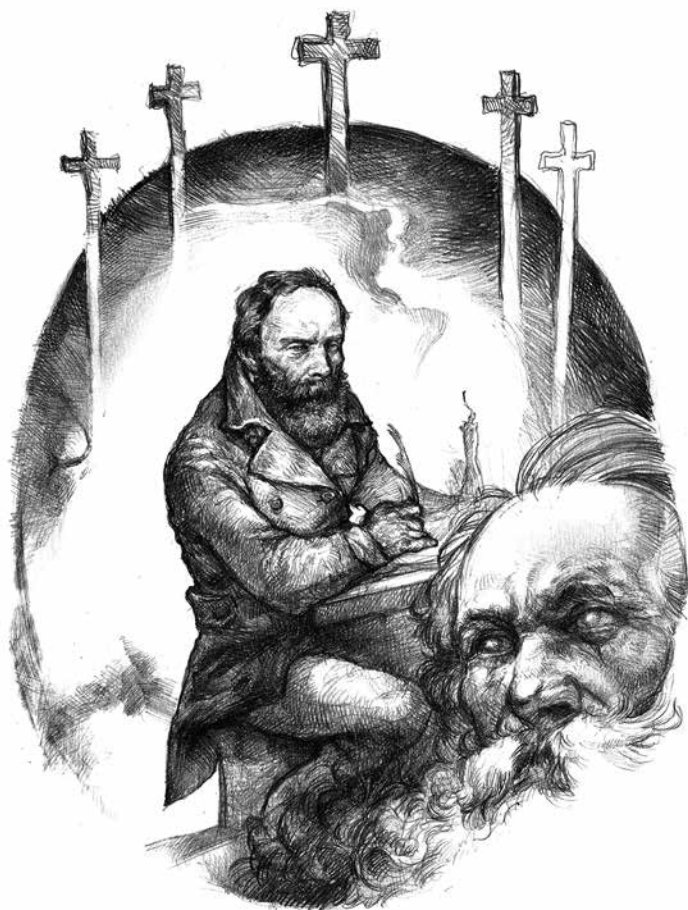
(részlet)

Az embernek tökéletesülnie kell

Ezt a tapasztalás eléggé bizonyítja. Más szóval fejlődnie kell. Tökéletesülnie kellene a természetnek kiszabott örök törvénye szerint, de valami megfjethetlen esetnél fogva az ember a gyarlóság erőt vett, némely ravaszabbaknak sikerült magokat a gyarlók vezéreikül, fejedelmekül kiadni, és szabadságukat eltulajdonítani: a népek elaljasodtak, és nem azon irányban fejlődtek, miként kellett volna, tehát csak némileg tökéletesedtek. De azon kívül, hogy az embernek természeténél fogva tökéletesednie kell, a szentírás is bizonyítja. „*Monda az Isten: Teremtünk embert a mi ábrázatunkra és a mi hasonlatosságunkra. Teremté azért Isten embert az ő képére.*” Mózes I. könyv. I. rész 26–27. v. Tehát hasonló volna az ember Istenhez? Mózes mondja, pedig neki hitelt kell adnunk, hiszen az ő szavai szentírásul vétetnek. Úgy de miben hasonlítunk hozzá? Testben nem, mert Istennek teste nincs, legalább még emberi szem

nem láthatta, de a vallás is tanítja: az Isten csupa lélek, tehát lélekre nézve hasonlítunk hozzá. – Mózesnek jobban meg kellett volna határoznia, hogy miként értette Isten a hasonlatosságot? Valjon az első embernek lelke azonnal hasonlított-e teremtőjéhez, vagy csak majd akkor lesz hozzá hasonló, midőn végetlenül fejlődhető tehetségeinél fogva lehetővé válik a fejlődés? Az emberi nem már csak a mi időszámlálásunk szerint is (pedig némely keleti népek hússzor több évet is számlálnak) hatezer éves, és még nem mondhatnók, hogy az Istenhez hasonlít, inkább ragadozó állathoz. Azt kell tehát következtetnünk, hogy Mózes szavainak ez az értelme: az emberi lélek végetlenül tökéletesülhet úgyannyira, hogy egykor magához az Istenhöz hasonlít. Ha ez áll, pedig állnia kell, ha Mózes szavait szentírásnak vesszük: úgy az, ki a szellem vagy lélek tökéletesülését bármiképpen, de főképp cenzúra által akadályozza, egyenesen az Istenséget támadja meg, annak teremtési törvénye ellen szegül, s emberi természetünket akarja lerontani. Ám tegye, ha hiszi, hogy a természettel megbirkózhatik. De én azt hiszem, ha képes is egy ideig a szellemi tökéletesülést akadályozni, végre csakugyan mégis megtörik gyarló emberi ereje. Még más bizonyítványa annak, hogy az embernek tökéletesülnie kell. Jézus a hegyen tanítván a népet, mondja: „*Legyetek tökéletesek, mint a ti mennyei atyátok.*” Máténál 5. r. 48. v. Ha az ember nem úgy volna teremtve, hogy fokként és szünet nélkül tökéletesülhet, képtelenség volna Jézusnak fölebbi mondása. A legyetek ige jövendőt fejez ki. Ha akkor már azok, kiket Jézus tanított, tökéletesek voltak volna, így kellett volna magát kifejeznie: maradjatok tökéletesek, mint mennyei atyátok. De nem is lett volna szükség őket mint tökéleteseket tanítani. Továbbá ha az ember tökéletes volt volna kezdetben, nem kellett volna megváltónak születnie, hogy a romlott embereket jó útra vezesse, mert a tökéletes ember rosszat nem tesz, nem tehet; hiszen már akkor Isten képe. Úgy hiszem, ezekből világos, hogy az ember kezdetben nem volt tökéletes, és hogy most sem az, de hogy egykor majd lehet, természete mutatja, s Jézus mondásából is erősíthetni; mert ha az emberben nem volna lehetőség mind inkább és inkább tökéletesülni, képtelenség lett volna Jézustól azt mondani: legyetek tökéletesek, tudniillik oly valamit kívánt volna embertől, mire képtelen.

Megmutatám, hogy az embernek természetében van közlekedni, gondolatait közölni, bebizonyítám, hogy az ember úgy van alkotva, hogy szüntelenül tökéletesüljön, s ha e kétben valami vagy valaki gátolni bírja, bizony akkor az ember nem szabad.

Várai Artúr illusztrációja

Pataki István
szülőföld

Ki egyszer is érezte
frissen hántott föld illatát
– egyetlen virágé sem fogható hozzá –
megérintette az ősök lelke
nyomora harca szenvedése
hullajtott vére könnye verejtéke
ahogy szántanak ásnak
mögöttük barázdabillegetők sorjájának
s vetnek aratnak pacsirtadalban
fejüket égre emelve
áldást remélnék
az időben konokul állnak
bárányfelhőket csodálva
vagy a túlerővel harcra kelnek
vérükkel védve az áldott szülőföldet

ki egyszer is érezte illatát
tudja: nincs máshol
és nem lesz többé máshová
érti: mit kapott
és mit adhat tovább
mert látja: őseink által van itt minden
csodálja őket
és kalapot emel nekik az isten

*ki egyszer is érezte illatát
tudja: nincs máshol
és nem lesz többé máshová*

Bobory Zoltán
A mi földünk

Itt minden rög őseim veritékétől csillog;
a kicsírázó mag az ő szemük fénye.

Az arasznyi búza velük bókol alázattal
a földet nyugtáig számba vevő Napnak.

A madarak éneke, a hajnal magzatvize;
hatalmas katedrálisban zengő vigília.

Karban dalolnak a tücskök esti requiemet.
Válaszolj nekik, Istenem! Feljön a Nap...

Petőfi Sándor
A szabadsághoz

Oh szabadság, hadd nézzünk szemedbe!
Oly sokáig vártunk rád epedve,
Annyi éjen által, mint kísértet,
Bolygott lelkünk a világban érted.

Kerestünk mi égen-földön téged
Egyetlenegy igaz istenséget,
Te vagy örök, a többi mind bálvány,
Mely leroskad, egy ideig állván.

S mégis, mégis számkivetve voltál,
Mint a gyilkos Kain bujdokoltál,
Szent nevedet bitóra szögezték,
Érkezésedet hóhérok lesték.

Megszűnt végre hosszú bujdosásod,
Sírba esett, ki neked sírt ásott,
Bevezettünk, s uralkodás végett
Elfoglaltad a királyi széket.

Te vagy a mi törvényes királyunk,
Trónusodnál ünnepeelve állunk,
Körülötted miljom s miljom fáklya,
Meggyúlt szíveink lobogó lángja.

Oh tekints ránk, fönséges szabadság!
Vess reánk egy éltető pillantást,
Hogy erőnk, mely fogy az örömláztól,
Szaporodjék szemed sugarától.

De, szabadság, mért halvány az orcád?
Szenvedésid emléke szállt hozzád?
Vagy nem tettünk még eleget érted?
Koronádat a jövőtől félted?

Ne félj semmit, megvédünk... csak egy szót,
Csak emeld föl, csak mozdítsd meg zászlód,
S lesz sereged ezer és ezernyi,
Kész meghalni vagy diadalt nyerni!

S ha elesnénk egy szálig mindnyájan,
Feljövünk a sírbul éjfél tájban,
S győztes ellenségednek megint kell
Küzdeni... kísértő lelkeinkkel!

Pest, 1848. március 27-e előtt

STANCSICS ERZSÉBET

Könyvet vegyének

Táncsics Mihályné, Seidl Teréz forradalma

Egy ütött-kopott, agyonolvasott, 1946-ban megjelent, ma már könyvszeti kuriózumnak számító kötetet kaptam karácsonyra újságíró barátomtól, Udvarhelyi Andrástól, aki szerényen „segédfogalmazónak” nevezi magát. Bölöni György *Hallja, kend, Táncsics!* a címe. Valamikor olvastam, de most még inkább érdekelt XXI. századi aktualitása miatt. Annál is inkább, mert Táncsics testvérének ükunokája vagyok, de szellemileg igazságon kívül rokon. Bár „segédfogalmazó” barátom rengeteget firkált, aláhúzott a sorok között, a könyv letehetetlenül izgalmas maradt. Igaza volt, mert ez a könyv Táncsics munkásságának jól, és magánéletének alig, vagy egyáltalán nem ismert tárháza. Azt mondják, minden sikeres férfi mögött ott áll egy nő. Nos, Táncsics ugyan nem volt sikeres sem életében, sem halála után, de szinte ismeretlen feleségének sorsa megindító és példaadó. Nélküle Táncsics életpályája nem lett volna az, amit mi ismerünk a történelemből...

...A kapuban felsegítette férje hátára a lepedőbe kötött, hatalmas pakkot, aztán megsimogatta a levegőt, ami tenyere és a terű között volt. Férje ezt már nem látta, nem érezte. Az aggságában is szép szál ember meggörnyedt a súly alatt és elindult. Néhány lépés után Teréz már hallotta is a hangját, ahogy felkiabál az ablakokba: „*Könyvet vegyeneek! Eladó a köönyv!*” Sokáig kísérté a tekintetével, amíg egészen apró nem lett az utca végén. Arra gondolt: ott megy az ő kettőjük könyvekbe kötött történelme. Vagy az országé. Vagy Európáé...?

Még nem tudta, hogy egy év múlva Hermann Ottó búcsúzik férjétől a Fiumei úti temetőben. Tízezrek gyülekeznek majd, néma tüntetéssel, méltóságosan, feketében, visszafojtott indulatokkal. Gyászolnak. Kit gyászolnak? A férjét, aki koporsóban fekszik? A forradalmat, aminek kirobbantásából negyven éve kivette a részét? Az elveszett szabadságot? Önmagukat?...

...De hát hol is kezdődött? Nézett a kis ponttá zsugorodott „történelem” után. Igen, a könyvekkel. Mert az ő életükben mindig minden csak a könyvekről szólt. Meg a szabadságról. Már akkor is, amikor Terézt anyja megtévelyedése után keresztanyja magához vette. Apja, Seidl József csizmadiamester és Bauer Franciska ötödik gyermekeként születni 1813-ban nem volt főnyeremény. Az asszony betegsége után apja odaadta Steinbauernének, a keresztanyjának, aki felnevelte. Szolgáló lett nála. A keresztanya megözvegyülve eladta telke egy részét részletfizetésre a szomszéd fiatalembernek. Teréz sokszor látta a férfit, amint keményen dolgozik a kertben, látszott rajta a paraszti erő, konok kitartás. De azt is látta, hogy gyakran elmegy otthonról, hátán és hóna alatt hatalmas paksaméta papírral, könyvekkel.

Beszélgetni kezdtek, s Teréznek imponált ez a furcsa, tisztességes, bivalyerős, művelt parasztleány. 1838 októberében

megesküdtek. Stancsics Mihál ekkor már 39 éves volt, Teréz 25. a XIX. század divatjához képest mindketten „öregecskék” a házassághoz. Férjéhez hasonlóan Teréz naiv, romlatlan, becsületes ember. Olyan szegények, nincstelenség, hogy Kuthy Lajos, kora legnépszerűbb regényszerzője ezt írta Stancsicsról: „*Feleségével és három gyermekével kevesebből élt, mint egy városi szolgáló.*”

Törlesztették a kádárnénak az adósságot, művelték a kertet, Mihály pedig éjszaka írt. Kihasztnálták jóhiszeműségüket, visszaéltek bizalmukkal, csalták, rágalmazták, megszólták őket. Hiába takarékoskodtak, gyűjtöttek, kamrájukat kirabolták, mert tisztességük irritálta, fellázította a kétes egzisztenciájú környéket. Beljebb költöztek hát a városba, egy aranyműves lakásába, melynek falait átítatta a higanygőz. Ettől az egész család súlyosan megbetegedett. A költözéskor már három élő gyermekük volt, kettő azonban csecsemőkorban meghalt. Teréz nem érezte a szegénységet, olcsó kartonruhákban járt, nem divatozott. Igaz, nem is lett volna miből. Figyelte férje sikeres nevelési elveit: Ilka lányuk négyévesen már olvasott, és franciául tanult apjától. Teréz kifejezetten boldog volt.

Bár Mihály írásából semmi jövedelmük nem lett, 1846-ban mégis elindult gyalog, hajón, szekéren európai körútjára. Teréz akkor már három gyerekkel maradt magára. Úti célja könyveinek kiadása volt, mert a hazai cenzúra betiltotta. Állomásai: Pozsony, Bécs, Prága, Drezda, Lipcse, Halle, Berlin, Hamburg, Bréma, Németalföld, Belgium, Párizs, London. Itt kapta a hírt, hogy Etelka lánya meghalt, Ilka és felesége ágyban fekvő beteg. Azonnal indult vissza, de mire hazaért, Kálmán fia is meghalt. Teréz egyedül, férje nélkül állt gyermekei koporsójánál...

Mivel *Népkönyve* miatt le akarták tartóztatni, Mihálynak rögtön menekülnie kellett. Teréz megint egyedül maradt immár egyetlen életben maradt gyermekével, a beteg Ilkával, aki előtt titkolni kellett két testvére halálát és apja szökését is. Mihály rövid időre Brodban talált menedéket, ahonnan hazaszökve Ilka halálával szembesült. Immár öt gyermeküket temették el. Mihályt elfogták, a Károly kaszárnnyába, majd a várbeli József laktanyába zárták. (Ez utóbbi még mindig létező idegenforgalmi nevezetesség: a helyreállított Táncsics-börtön.)

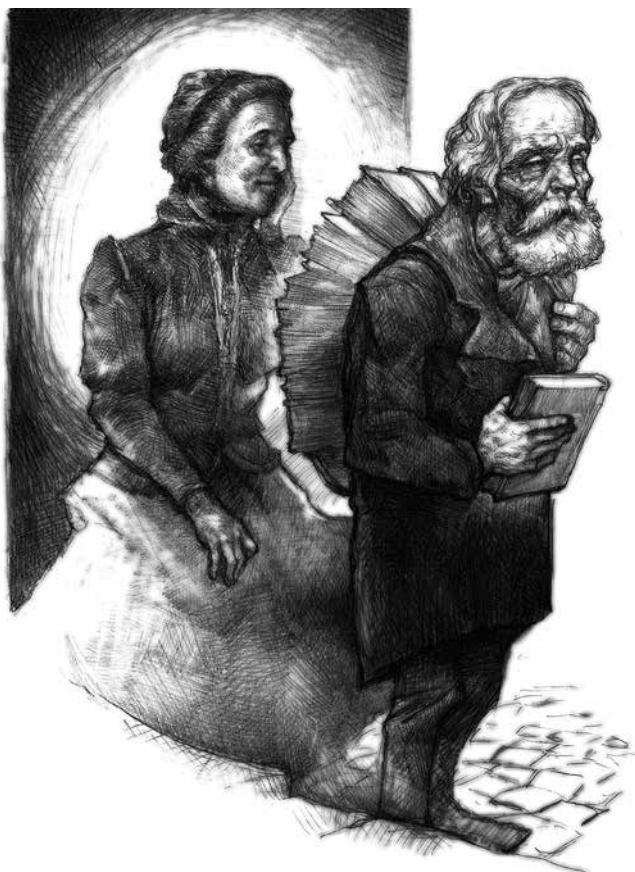
Teréz újra egyedül maradt. Vásárlásai alkalmával nyitott szemmel és füllel járt, minden információt elraktározott férje számára. Nyolc hónap után látogathatta meg először, tizenegy hónap után vihetett be újságokat. Az asszony ez alatt sem tört meg, bátornak és harciasnak bizonyult a házkutatásoknál, vallatásoknál. Férje kiszabadításáért megmozgatta a közvéleményt, kérvényezett a vármegyénél. Mivel egyszerű asszony volt, még akkor sem beszélt és írt jól ahhoz, hogy ilyen politikai beadványt megfogalmazzon. Ügyvédre nem volt pénze, végül Kállayék fiatal nevelője írta meg helyette. Teréz egyéni

akciójára férje védelmében senki nem mozdult meg. Rejtély az is, hogy miből tudott megélni. (Ez a „költői” kérdés egyébként egész életét végigkísérhetné.)

Táncsics a börtönben leveleket írt feleségének, és szavakkal „megrajzolta” Ilka lánya emlékportróját. Mivel a kislány nem tudta kiejteni a horvát eredetű Stancsics nevet, az ő emlékére változtatta meg Táncsicsra. Teréz ez alatt meglátogatta Győrben férje János nevű, gombkötőmester öccsét (a szerző ük-apja), aki időnként anyagilag támogatta a családot. Bár nem értette, mi áll bennük, de Teréz féltve őrizte, rejtgette Mihály megmaradt kézíratait a házkutatások elől.

És elérkezett 1848. március 15. Teréz együtt érkezett a Várba a férjét kiszabadítókkal. „Nincs többé cenzúra!” – borult sírva az ura nyakába. Mihály azonnal a forradalom nagy tiszteletben álló, legismertebb, legnépszerűbb, legelfoglaltabb alakja lett. Csak a szegénységük maradt változatlan.

Október végén, a Batthyány-kormány lemondása után a Nemzetgyűlés a végrehajtó hatalmat a Honvédelmi Bizottmány kezébe tette, melynek elnöke Kossuth Lajos volt. 1848 szeptemberében a Nemzetgyűlés Debrecenbe költözött. Táncsicsék is egy rozzant szekéren, mínusz 15 fokos hidegben menekültek, Teréz immár újra állapotosan. Lábuk, orruk, kezük megfagyott az úton. Míg férje Debrecenben éjjel-nappal közéleti és könyvkiadási feladatokkal viaskodott, Teréz 1849. március 15-én világra hozta Lajoska nevű lányukat, akinek Kossuth tiszteletére adták ezt a fiúnevet. Teréz egészségét a debreceni menekülés és a szülés úgy megviselte, hogy már halálhírét költötték. A falragaszok jelentették, hogy az orosz hadak már Hatvannál járnak. Július 8-án Terézék elindultak a kormány után Szegedre, de onnan azonnal Aradra kellett visszavonulni.

Várai Artúr illusztrációja

Augusztus 13-án Görgey letette a fegyvert az orosz Paszkievics előtt. Mindenki fejvesztve menekült, Terézék is. Rövid ideig egy tanyán húzódtak meg, de itt sem maradhattak, mert Mihályt mindenhol felismerték, pedig jellegzetesen dús szakállát, bajuszát is levágta. Végül Táncsics hazaindította feleségét és lányát Pestre, ő maga pedig bujdosni kényszerült. Hamarosan neki sem volt más választása, mint az üldözések elől hazaszökni. Házukat addigra elfoglalták, ők hárman egy rozszant melléképületben húzták meg magukat.

Ami urát illeti, Teréz hosszú rejtőzködésére rendezkedett be. Szobájuk sarkába függőnyt varrt, férje ide ugrott be, ha váratlan látogató érkezett. Kuttyájukat Vigyáznak nevezték el, s ha rákiáltott, az jelzés volt férjének, hogy tűnjön el. Az állandó rendőri zaklatások miatt Teréz egy kezdetleges bunkert ásott, amiben Mihály csak ülve fért el. Egy láda és egy deszkalap, valamint egy mécses volt a berendezése. Ugyanis a nyolc év önkéntes bujkálás alatt Táncsics állandóan írt. Teréz egy vasfazékban gyűjtötte a teleírt papírokat, s mikor megtelt, a körtefa tövében ásta el. Varrodát nyitott fiatal lányokkal, kiadta az egyik szobát, ebből tartotta el mindhármukat.

Az állandó rendőri zaklatások miatt Teréz egy kezdetleges bunkert ásott, amiben Mihály csak ülve fért el.

Mennyi fufang, okosság, előrelátás, türelem, ügyesség és lelki nagyság volt Terézben, aki tudta, de nem árulta el: férjét már jelképesen felakasztották a tizenhárom aradi vértanúval együtt. A halálra ítélték vagyonát elkobozták, így Teréz saját házukban élve lakbért fizetett.

Újra állapotos lett. A rendőrség folyamatosan vallatta, mert tudták, ha Táncsics tartja a kapcsolatot a családjával, nem menekült külföldre, a közelben kell lennie. Teréz a megszegényítések ellenére kitartott amellett, hogy beszállásolt katonák ejtették teherbe. Kossinszky pénztárnok, régi barátjuk ugyan felajánlotta Teréznek, hogy vállalja az apaságot, de ő visszautasította, nehogy férje miatt őt is zaklassák. Varrodáját is feloszlatta, mert a lányok figyeltek, fecsegték...

És megszületett Eszter. Egyetlen gyermekük, aki megérte a felnőttkort, de ő is igen fiatalon halt meg. Teréz a két kislányt rejtgette, évekig nem léphettek ki a házból. Az viszont elkerülhetetlen volt, hogy apjukkal ne találkozzanak, ezért a gyermekek csacsogása miatt Teréz Cékus bácsinak nevezte férjét. A hatóságok éjjel-nappal házkutatásokat tartottak, figyelték a házat, így Teréz csak éjszaka, rövid időre sétáltatta meg hitvesét a kertben. Így is súlyosan megbetegedett a föld alatti élettől. Régi barátjuk, egy lengyel orvos járt hozzá, akit letartóztattak, és vallattak Táncsics tartózkodási helyéről, de nem árulta el. A házaspár göröngyös útja állandó nélkülözéssel és sok önfeláldozó, hős baráttal volt kikövezve.

1857-ben, az amnesztia hírére Táncsics előmerészkedett rejtékhelyéről. Ez alatt a világ nagyot változott, és ő nagyon egyedül érezte magát. Folytatódta a rendőri zaklatások, immár azért is, mert Teréz nyolc éven át az orruknál fogva vezette a hatóságokat. Táncsics szabad lett, írásaival kiadótól kiadóig, újságtól újságig szaladgált, de ezzel együtt munka és jövedelem nélkül tengődött a négytagú család. Két támogatójuk volt csak: Jókai Mór és Mihály gombkötő öccse, János. Az

akkori időkben már éltesnek számító házaspárnak még jobban lefelé csúszott az élete. Táncsics proklamációkat írt, lázító röpiratokat fogalmazott, forradalmat szított. 1860-ban újra két évre börtönbe csukták, ahol nemcsak megbetegedett, de meg is vakult.

Teréz két lányával átköltözött a börtön közelébe, hogy férjét rendszeresen látogassa, élmezze. (Megint csak kérdés: mi-ből...?) A cellában szellőztetett, takarított, tornáztatta a beteg rabot, férje számára tartotta a kapcsolatot a külvilággal. A tizenkét éves Lajoska mindennap járt apjához felolvasni, kézíratait rendezni. A börtön penészes, dohos levegőjétől tüdővérszt kapott, és váratlanul meghalt. Temetésére apját nem engedték ki, csak vasra verve, őrizet mellett állhatott meg a ravatalánál. Jókai kezeskedett érte, mégpedig úgy, hogy addig beült helyette a cellába. És Teréz még mindig nem rokkant bele a csapásokba...

Lajoska munkáját a tízéves Eszter vette át. A börtönben az apja és rabtársa által feltalált, egyszerű géppel készült vakírást éjjel otthon letisztázta, másolta, míg nappal felolvasott Mihálynak. Apja a börtönben tanította, nevelte, készítette fel a későbbi szellemi munkára.

Kiszabadulása után egy vak aggastyán tért haza Terézhez. Fizikai ereje ugyan megengedte, hogy könyveit, röpiratait terjessze, de eredménytelenül. Útjain ilyenkor Teréz vagy Eszter kísérte, vezette. Am egy fiatal orvos saját konyhájában elkészítő műtétet hajtott végre a szemén: újra látott. 1869-ben megindította az Arany Trombita újságot, de rövid időn belül betiltották, perbe fogták, majd börtönbe zárták. Még ki sem szabadult, amikor Orosháza országgyűlési képviselőnek választotta.

Táncsics már kiesett az időből, nézeteit meghaladták a börtönben töltött évek fordulatai.

Mivel életében először jutott állandó fizetéshez, 1872-ben Terézrel elkezdtek építeni a Tömő utcai házat. (Ma is áll, kb. tizenöt évvel ezelőtt a Gabnai család magánereből felújította, modernizálta, és Táncsics szellemében akarták kulturális célokra hasznosítani. Anyagi támogatás és falakba ütközés miatt csak rövid ideig töltötte be reménybeli szerepét.) Mihály újra elemében volt, írt, végezte képviselői feladatait, kapcsolatokat keresett, Teréz pedig mindent előteremtett munkájához.

Sajnos ez is rövid életű lehetőség volt. Táncsics már kiesett az időből, nézeteit meghaladták a börtönben töltött évek fordulatai. Naivan erős hite elcsúszott a nemzetiségi szalmaszálon, képviselői bukásához a választási erkölcsök korszerűtlen eszméi is hozzájárultak. Kiszorították a közéletből, publikálásból, képviselősege megszűnt, házat elárverezték. Hetvenhét éves korára Terézrel újra földönfutókká lettek.

Egy ceglédi tanyán fogadták be őket, ahol a pusztai földön aludtak, és tüzelő hiányában télen újra elfagyott a lábuk. 1877-ben Komáromba költöztek. Itt lakott Eszter lányuk, aki időközben férjhez ment dr. Csorba Géza ügyvédhez, illetve közel élt János öccse is családjával. Úgy vélték, vénségükre nyugalomra találtak. A 79 éves Táncsics úgy döntött, elindul gyalog szülőfaluját, Ácstesztérrel meglátogatni. Ez amolyan zarándokút volt számára, de amikor örömkönnnyekkel a sze-

mében több napi gyaloglás után végre odaérkezett, már nem emlékeztek rá, a forradalom még élő, legendás alakját senki nem ismerte fel. Visszagyalogolt hát Komáromba az övéihez.

1879-ben visszaköltöznek Budapestre. Segélyekből, támogatásokból tengődtek, Teréz varrt, mosott, tisztán tartotta a teljesen rátámaszkodó urát. Lassan elfelejtkeztek róluk, senki nem nyitotta rájuk az ajtót. Egyedül maradtak a megmaradt, lassan penészedni kezdő könyvekkel...

A történelem minden lépésnél igazságtalan. Táncsics értékei mellé soha nem állították oda Terézét, aki életével tiszteletet és példát adhatott volna az utókornak. Ha egyáltalán tudnák, ki volt Táncsics Mihályné Seidl Teréz. Ha emlékeznének rá. De lassan már Táncsicsra sem nagyon...

...Teréz még felsegítette a kapuban férje hátára a lepedőbe kötött hatalmas pakkot, aztán megsimogatta a levegőt, ami tenyere és a terű között volt. A férfi ezt már nem látta, nem érezte. Az aggságában is szép szál ember meggörnyedt a súly alatt, és elindult. Egy utcasarokkal arrébb Teréz hallotta a hangját, ahogy felkiabál az ablakokba: „*Könyvet vegyeneeeeek! Eladó a köööönyv!*” Sokáig nézett utána, és arra gondolt, hogy ott megy a múltjuk, amely könyvek harca volt a könyvekért. Teréz tudta, de nem mondta soha, hogy Táncsics életében önként minden egészen másképp történt volna. Mert ott volt mellette, kora kivénült hősének bukásai láncolatában, aki amolyan öreg bogarasa lett az időnek. Lám, kiment a divatból, mint a nép, akiért egész életét áldozta. Az övét is, Terézét is. Aki hagyta. Vagy inkább önként adta. Mert nem lehetett vele a börtönben, nem állhattak egymás mellett mind a hat gyermekük sírjánál. Vagy csak pusztán ezért, mert szerette...?

Támogatta esetlen, meggondolatlan elképzeléseit, mert tudta, hogy egész életében darabos, kompromisszumra képtelen, konok paraszt-volta akadályozta meg az előrehaladásban. Hűséggel kitartott az önfejű, makacs, magányos harcos mellett, aki erkölcsi értékének különcködésbe hajló szigorát magáénak is vallotta. Nézett az egyre távolodó öreg Don Quijote után, akinek még egy póklábas, vén Rosinante sem jutott. Mert mindig gyalog járt. Páncéling, sisak sem védte, bárki átdőfhetette jóakarátát. Egyetlen dárdája volt: a tolla. Önként vállalta vele a szélmalomharcot nyomorban, romlatlan, becsületes igazságosságában, jóhiszeműségében, naivan erős hitében.

Teréz végül nagyot sóhajtott, és visszafordult a kapun. Akkor még nem tudta, hogy egy év múlva Táncsics koporsója mellett fog állni. Egyedül. A hatalmas tömegben is egyedül. Mihály mellett, mindig egyedül...

Táncsics Mihály börtönévei: 1847-ben a rendi Magyarország haladásellenes uralma vetette börtönbe. 1848-ban a forradalom szabadította ki. 1849-ben a hóhérok elől itélti magát nyolc év föld alatti rabságra. 1857-ben az amnesztia szabadon engedte, de rövid láncon tartotta a „harapós” Táncsicsot. 1860-ban újra börtönbe zárta a forradalomtól rettegő osztrák hatalom. 1867-ben a kiegyezés szabadon engedte. 1869-ben ismét börtönben ült sajtóvétségek kirakatperei miatt. 1870-től szabad, mert kora és avult nézetei miatt már „fogatlan oroszlának” számít. Börtön helyett gúnyolják, kirekesztik. 1884-ben örökre távozott a magyar történelem legendás alakja.

Teréz 1907-ben halt meg, 23 évvel élte túl férjét.

BOTOS KATALIN

Pátosz és hősiesség

Mintegy negyed század eszmetörténeti és gazdaságtörténeti kutatása után érdeklődésem egyre inkább a politikátörténet felé fordult. Mind jobban foglalkoztat, hogy az emberek magatartását mi befolyásolja. Például a háborúba sodort ember-tömegeknél... Mire gondolt a katona, amikor menetelt, vagy harcolt? Milyen eszmék, ideálok lebegtek előtte? Mire volt büszke, mitől félt?

A XX század előtt és után...

Hatalmas a fejlődés technikában, gazdaságban. A XIX. század már forradalmian új technikákat hozott katonai területen is. Az 1800-as években – és korábban – még nagyobb szerepe volt az egyénnek, a személyes bátorságnak, az eszmék iránti lelkesedésnek. Persze, az uralkodók által kötéllel fogott fiatalok háború iránti lelkesedése már ekkor se lángolt. A férfisors tragédiája volt, ha el kellett menni katonának, mert „*én húztam ki azt a cédulát, babám szíve szomorítóját...*” – ahogyan a magyar népdal mondja.

Természetesen a zsoldosok se meghalni mentek a csatába. A tudatos meghalni-akarás a fanatizáltság magas fokát jelenti. Századunkban a japán kamikazéknál jelent meg, majd napjaink öngyilkos merénylőinél. (Bár nyilván Dugovics Titusz is önként vállalta a halált... Meg a középkorban, az ütközetben a királlyal ruhát cserélő magyar vitéz is...) A végvári vitézeknél, a kuruc korban még volt szerepe a személyes hősiességnek. Később azonban a háborúk csak hekatomba-jellegű áldozatbemutatókává váltak.

A kockázat a XX. században már óriásira nőtt. Többnyire csupán azért mentek el katonának az emberek, mert különben – mint parancsmegtagadókra – biztos halál várt, bírói ítélettel. Mint Franz Jaegerstaetterre, aki Ausztria egy kis településén egyedül nem szavazott az Anschlussra. Ő megtagadta a katonai szolgálatot is. Ezért kivégezték. (Keresztény hitbeli meggyőződése tette mártírrá. A katolikus egyház vértanúságáért boldoggá avatta.) De hát mit is jelentett volna pontosan a „hazafiasság” a náci háborúban? Maga Jaegerstaetter utalt rá, hogy semmiképp nem azt, amit a propaganda harsogott, hogy t.i. a kommunizmus eszméje elleni keresztes háborúról lett volna szó. Hanem inkább a földekért, ásványokért, olajért folyt a harc... A háborút viselt falujabeli polgártársai mindenestre „hazafiatlannak” találták Jaegerstaetter magatartását. Az a sok tízmillió áldozat, aki ottmaradt a II. világháború csataterrein, bizonyosan nem ítélte volna el őt ezért...

Eszmék, érzelmek

Mi lehet az oka, pontosabban a magyarázata, hogy az emberek többsége mégis vállalta a katonasorsot? A legtöbb háborúban a sorozás, a kényszer... Elsősorban az önkénteseknél volt

szerepe az eszmének is. Többnyire azonban pusztán a kényszer hatására tették kockára életüket. Abban a reményben, hogy hátha megússzák...

A ráhangolásban sokat segített a katonazene. Mindig voltak lelkesítő katona dalok. „Rájátszottak” az emberi érzésekre a politikusokat kiszolgáló értelmiségi mesteremberek: zenészek, dalszövegírók. Érzélgős dalokkal biztatták a halálbamenetelre a katonákat, áztatva őket az otthon türelmesen váró kedvessel; és befeketítve az ellenfelet, a „kutya Szerbiát...”, a vad orosz, az átkozott franciát... Az igazi művészek azonban a forradalom XIX. századi poétáin kívül – a XX. században többnyire már háborúellenesek voltak. Ady, Babits, Gyóni Géza, Radnóti...

A háborúk hátterében mindig anyagi érdekek álltak. Az egyszerű emberek azonban ezt ritkán látják át. A magyar 48-as forradalom is azért egyesítette a társadalom minden rétegét a Habsburgoktól való függetlenségi harcban – bármily emelkedett érzelmekről szóltak is a magyar költők versei –, mert az osztrákok elnyomták és kizsákmányolták a magyarokat. A vezéreszme a függetlenség volt, de mögötte az anyagi érdekek is szerepet játszottak.

Az amerikai polgárháborúban is voltak eszmék, de a háború nem csupán eszmékért folyt. Uncle Samnek, az északi iparosított területeknek szabad munkaerőre volt szükségük. Noha a Tamás bátya kunyhója szívet fájdtóan szép történet, de azért az északiak által hozott szabadság nem feltétlenül jelentett jobb életet a délről az északi államokba áramló afro-amerikaiaknak. Mind Észak, mind Dél igyekezett eszmei hátteret adni a harcoknak. A déliek a haza, a szülőföld védelmét; az északiak a jog és szabadság érvényre juttatását. Ha meg-

Miskahuszár – a Pákozdi csata emlékére – Rohonczy István alkotása

hallgatjuk a két fél ugyanazon dallamra írt eltérő szövegét, érzékelni fogjuk az észak-amerikaiak meglehetősen nagy fölényességet sugárzó mondatait. Az északiak azt idézik dalukban, hogy a jelszavuk: „*For Union and Liberty!*” Ez valóban jól hangzik. A Konföderációt azonban a gyapot-királyok, aligátorok és csörgőkígyók földjének festik le. Azt mondják, hogy csizmájuk egy rúgásával elűzik az önállóságra törő „*hítségöket*”. Hát ez már kissé keményen hat: Minden „*Dixi boy-nak*”, (déli fickónak) fel kell fognia, hogy tisztelnie kell Uncle Samet, vagyis, az északiakat.

Ugyanennek a dalnak a valóban dixilendes változata a konföderáció katonái ajkán viszont a szeretett szülőföldjükről szól, ahol élni, halni akarnak. Egy másik déli dalban, Texas sárga rózsájában egy szerelmespár búcsúzik. A lány sírva néz hősére, aki a szerelmét minden lánynál szebbnek látja. Gyémántnak a szemét, harmatos könnyekkel. Akit visszatérve soha többé nem akar elhagyni...

Akárcsak később a Wehrmacht egyik kedvenc indulójában, az *Erika* címűben. „*Künn a pusztán nyílik egy szép virág...*” (A II. világháború után ugyan ráragadt a „náci” jelző erre a dalra, de ez nem a nemzeti szocialisták, nem az SS indulója volt, amelyben a fiatal férfiak vágyódva gondolnak az ezer méhecskétől körülzummögött virágos tájra – a virág neve is erika –, s a réten álló könnyes szemű lányra, Erikára, aki várja őket haza. És akit többé nem akarnak elhagyni...) De sokaknak nem sikerült hazatérni a harcokból. Végtelenül megrázó az első világháború végéről származó német katonanóta, a „*Wir sind verloren.*” (Elvesztünk...)

Tartalma, magyarul: *Mind elveszünk... Mind elveszünk... Mind elveszünk... / Ahol az utaknak vége van, a miénk még nem ér véget. / Bármerre fordulunk, az idő tovább halad... / A szív elhamvad, fájdalom új tovább, / Így elvesztem megynk a szürke senki földjén át, / És szülőházájába egyikünk se tér majd vissza tán...*

A senki földjén elkeseredetten, reményvesztetten vonuló katonák a többi versszakban apjuk, anyjuk, testvérük képét idézik maguk elé. S azt, hogy mégis menni kell az „*átkozott franciák*” ellen, és meghalni a császárért. Vagy a keletről beözönlő vad oroszok ellen, védeni a szülőföldet... Az egyszerű halandók egyáltalán nem az imperialista világfelosztás érdekében áldozták fel életüket. Hanem apjukért, anyjukért, testvérükért. Azért harcoltak, mert a másik fél felégeti falvaikat, lerombolja házaikat. Hogy kik kezdték? Milyen érdekek mentén? Arról ők mit se tudnak. A legfelső hatalom parancsát követték.

Tudjuk, milyen szörnyűségek következtek be az I. világháború alatt: Isonzó... Verdun, a somme-i csata... Ez utóbbi volt a háború egyik legvéresebb ütközete, hiszen a két oldal veszteségei meghaladták az 1,5 milliót halottakban, sebesültekben és hadifoglyokban. Angolok százezrei maradtak ott, az akkori fiatalság színe-java. Érthető is ezért az angolok engesztelhetetlen gyűlölete a németek iránt. Ami aztán a békeszerződés kegyetlen jóvátételi számaiban megjelent. (Keynes, a híres közgazdász, mint a tárgyalások angol résztvevője, már akkor jelezte, hogy ennek a keménységnek halálos áldozatai lesznek a civil lakosság körében, mert a követelt összeg meghaladja a német teljesítőképességet. És tényleg így is lett. Egy-millió német halt éhen a weimari köztársaságban...) Éppen akkor büntették meg a nagyjából ártatlan embereket, amikor megpróbáltak egy demokratikusabb államformációt létrehozni. Ezzel az antant Hitler karjaiba sodorta őket. Egyszerűen azért, mert megélhetést, jövőt ígértek a náciak az embe-

reknek. Keynes helyesen látta, hogy ebből újabb háború lesz. És jött is, a fantasztikus technikákat bevető nagy küzdelem, amelyben kénytelen volt összefogni a németek ellen a demokratikus Nyugat a diktatórikus Kelettel, a Szovjetunióval, ahol az orosz emberek meg a „haza anyácska” védelmében áldozták az életüket. Milliók, e nagy Moloch oltárain. Ő, nem a kommunizmusért! Csak azért, mert apjuk, anyjuk, lánytestvérük, az otthonuk volt veszélyben. Bár kétségtelenül voltak köztük fanatizáltak is, akik „*a hazáért és Sztálinért*” áldozták fel magukat... A többség azonban mindössze túlélni szeretne volna a szörnyűségeket. 1945 után hivatalból a nagy honvédő háború dicsőségét kellett (volt szabad) megénekelni. Az orosz bárdok (Okudzsava, Viszockij) azonban nem erről énekeltek, noha sokszor írtak katonai témákról. Megindítóak Bulat Okudzsava dalai. „*Itt nem énekelnek a madarak.*” Természetesen, ha mi a háborúra gondolunk, eszünkbe jut az is, hogy mit tettek a megszálló oroszok a mi lányainkkal, asszonyainkkal. Ez is szörnyű volt. Nálunk – és más országokban is... Átkozott a háború.

A orosz himnusz jelenlegi szövege azonban már a békéről szól. A háború idején született. Akkor lett ez a dallam, az „*egyszerű, hatalmas Szovjetunió*” a himnuszuk. A rendszerváltáskor ezt a himnuszt lecserélték, a régi cárira, de mintegy 20 év múlva mégis visszahozták – más szöveggel – Alexandrov dallamát, és ezt tették – most már nem a szovjet, hanem – az orosz nemzet himnuszává. A mai szöveg mentes a korábbi internacionalista tartalomtól. (Bár nyilván az idősebbek közül még sokan a régi szövegre asszociálnak, ha meghallják az első hangokat...) De az új vers már a békés, alkotó jövőről szól, az „*istenáldotta haza anyácska*” szeretetéről, ebben a még most is soknemzeti-ségű országban...

Párhuzamok

Áttekintve számos nemzet, számos kor katonadalaikat, sok hasonlóságot találunk bennük. A szemben álló felek egyszerű katonái szinte mind ugyanarra vágytak: hazamenni a szeretett lányhoz, a családjukhoz. Vannak érzelmmel teli és vannak pattogósabb indulók. Sokan készek hazájukért az életüket áldozni. Olykor azonban cinikus, szinte morbid szövegeket is találunk.

A katonadatok közül érdemes egybevetni az amerikaiakét és a németekét. Általában arra büszkéik, hogy fagyban-hőségben, minden körülmények között képesek helyt állni. Ha a német páncélosok indulóját hallgatjuk, és összehasonlítjuk a szövegét az amerikai tengerészgyalogosokéval, igen hasonló sorokat találunk. Mindkettő kiemeli a fantasztikus edzettséget, kitartást.

„*Akár tűző napon, forró homokban, akár jeges, havas tájakon, mi mindenképpen helytállunk*”, éneklük az amerikaiak. De nem kisebb öntudattal énekeltek a II. világháborús csatákban a német páncélosok sem. Aki látta *A halál ötven órája* című filmet, nem felejtí el a fanatikus kamaszok énekét... A Wehrmacht páncélosindulóját.

Magyarul: *Legyen bár vihar vagy hóesés, Vagy nevéssen ránk a nap, / Legyen a nappal izzóan forró, Vagy jéghideg az éjszaka, / Bár por lepje el arcunkat, Mégis, boldogok vagyunk, Igen, boldogok...*

Sugárzik a dalból a technika iránti feltétlen bizalom, hiszen „*a tankunk repít bennünket, mint a szélvész*”. De azért ebben a dal-

ban van utalás a halálra is: „*Ha hűtlen lesz hozzánk a szerencse, a tankunk majd méltó sírhelyünk lesz.*”

Az amerikai tengerészgyalogosok jelszava mindmáig: *Semper fidelis*. Így, latinul... Amerikai szlengben: „*Semper fi!*” Megfogja az embert az a büszkeség, ahogy indulójuk szövege szól: ha a katonák a mennybe jutva körülnéznek, azt fogják látni, hogy az utakat ott is a USA tengerészgyalogosai őrzik.

Érdemes a témához megismerni Victor Krulaknak és fiának, Chack Krulak tengerészgyalogos tábornoknak az élettörténetét. Viktor Krulak életét a második világháborúban az a John Kennedy mentette meg, aki később az Egyesült Államok elnöke lett. S amikor Kennedy a Fehér Házba került, beállított hozzá Victor Krulak egy üveg konyakkal... Kennedy ki akarta nevezni a tengerészgyalogosok élére, de ebben megakadályozta a halála. Fia, Chack Krulak ugyancsak tengerészgyalogos lett. Ő megkapta a paszományt, amit Kennedy az apjának szánt... 1995-ben Bill Clinton kinevezte a tengerészgyalogosok tábornokává. Tevékenysége megszilárdította a tengerészgyalogság magas színvonalát. Hogyan? Úgy, hogy a toborzó plakátjukon ez a mondat szerepelt: „*A kevesek... A bátrak... A tengerészgyalogosok!*” Meg is haladta az ide jelentkezés a többi hadtestét. Krulak tábornok nagyon ésszerű szervezetet épített ki, amely példaként szolgált számos európai ország számára is. A katonák avatását igen kemény, több mint ötven órás hadgyakorlat előzte meg. Ez hajnalban, az Iwo Jima-i emlékműnél ért véget, ahol a tábornok személyesen tűzte fel minden katonájára a tengerészgyalogos jelvényt.

Iwo Jima volt az a sziget, amelyet a csendes óceáni harcokban hatalmas áldozatok árán foglaltak vissza a tengerészgyalogosok a japánoktól. A washingtoni emlékmű körül van emlékhely-temetőjük, tulipánmezővel. Ezt a hollandok a II. világháborús felszabadításukért hálából máig gondolják... Az amerikaiaknak a II. világháború sokáig elsősorban a csendes-óceáni hadszínteret jelentette, a Pearl Harbour-i támadás után.

Nehezen is álltak rá a második front megnyitására Európában. Akkor tették ezt meg, amikor 1944-ben az oroszok megindultak Európába. A második világháború amerikai katonadalai közül kiemelkedik az ejtőernyősök indulója. Dallama ugyan a polgárháborús „*Glory, glory halleluja*” dallamával, (az amerikai hadsereg himnuszával) egyezik meg, ámde igen morbid szöveggel: „*Gory, gory halleluja*” – a „gory” szó vérrel borítottat jelent –. „*Micsoda pokoli dolog így meghalni!*...” Egy földbe csapódó ejtőernyősről szól, akinek nem nyílt ki az ernyője. Mégis, a veterán visszaemlékezők elmondják, hogy amikor kórházuknak földszinti termében várakoztak az ejtőernyősök, még napjainkban is ezt a dalt énekelték, őszinte lelkesedéssel...

Anglia–USA

A németekkel szembenálló felek közül a II. világháborúban a legelsőszántabbak az angolok voltak. Az ő leghíresebb indulójuk az „*It's a Long Way to Tipperary*”, amit még az első világháború ír katonái énekelték. Tipperary egy ír település. De a dalt, nemzetiségtől függetlenül, minden brit énekelté... Ez se szól másról, mint arról, hogy a katona vissza szeretne térni a legszebb lányhoz, akit ismer...

Ugyanakkor az angol katonanótákban van olyasmi, amit sehol máshol nem lehet megtalálni. Egy ilyen dal a II. világhá-

ború korszakából: „*We're gonna hang out the washing on the Siegfried line.*” Vagyis, a mosott ruháinkat a Siegfried-vonalon fogjuk kitergetni. (Ez a második világháború kiemelt jelentőségű „vonala” volt.) Miért akkor és ott? Mert akkor lesz a nagymosás...

Igen figyelemre méltó, hogy az amerikaiak nem csupán a német imperializmus fölötti győzelmet akarták kiharcolni. A németek – némiképp álságosan – azt hangoztatták, hogy őket a kommunizmus elleni küzdelem vezérli. Az amerikaiak azonban a háború során még szövetségesként tekintettek a szovjetekre. Az USA-ban – bár voltak kommunistaellenes erők – a harmincas-egyvenes évek fordulóján sok szovjet szimpatizáns volt, a legmagasabb vezetésben is. A vasfüggöny leereszkedéséig nem tekintették ellenségnek a Szovjetuniót. Példának okáért a pénzügyminisztérium magas rangú hivatalnok, H. D. White (aki Keynes partnere volt a Bretton-Woods-i tárgyalásokon) valójában szovjet ügynök volt. Ez csak a háború után derült ki...

*A németek – némiképp álságosan
– azt hangoztatták, hogy őket
a kommunizmus elleni küzdelem vezérli.*

Amerikának a háború alkalmat adott a Brit Birodalomnak adott kegyelemdöfésre. Churchill ugyan nagyon ragaszkodott (volna) „*angolszász testvéreikhez*” – hiszen ilyen megszólítással kért, könyörgött segítséget a háborúban az amerikaiaktól –, de kénytelen volt engedni a zsarolásnak. Az USA gazdaságilag és katonailag végleg az egykori anyaországa, Anglia fölé került. Nem is mulasztották el, hogy az élet-halál harcát vívó briteket megfosszák minden lehetséges értéküktől. Mindent tudott szállítani a mindenből kifogyott szövetségeseinek. Akiknek viszont már nem volt mivel fizetniük... Így az angolok kénytelenek voltak nemesfémkészletüktől, támaszpontjaiktól, külföldi érdekeltségeiktől is megválni. Az USA ily módon lett a világ ura.

A végső katonai győzelmet az amerikai partraszállás jelentette. Az atom-űtőerő megszerzése végképp megszilárdította az USA helyzetét. Megelőzték ezzel az oroszokat, németeket. A japánokat az amerikai atombomba kényszerítette megadásra. (Ami, tegyük hozzá, nagyrészt a magyar tudósok szellemi eredménye volt.)

Távol-Kelet

A japán háború történetéből ismert a kamikazék halálra szánt-sága. Döbbenettel vegyes csodálkozásra készíti az embert, ha Japánban járva, a Kamikaze Múzeumban elolvassa a katonák utolsó útjuk előtt írt leveleit... Ugyanakkor közismert a japán kegyetlenség is. Ling Yutang *Egy múltó pillanat* című regénye is beszámol erről... (Lin Yutang egy angolul és kínai nyelven egyaránt sikeresen író keresztény kínai értelmiségi volt. Sokban befolyásolta a Kínáról való ismereteket a világban). A *Híd a Kwai folyón* híres történetéből ugyancsak képet kapunk a hadifoglyokkal való kegyetlen bánásmódról. Ami nem sokban különbözött attól, ahogyan a japánok a saját katonáikkal bántak... Még a XIX. század végi japán-kínai há-

borúból származik egyik indulójuk, a *Yuki no Shingun*... Arról szól, hogy határainkon kívül harcba küldött katonák hóban, fagyban menetelnek. Nedves szalmán alszanak, a hó a hátukon olvad el, s a hold hidegen néz rájuk, és csupán egy slukk cigire vágynak... Az utolsó mondat így hangzik: „*Nem azért küldtek ide, hogy visszatérjünk...*” Az induló dallama szinte kedélyes, ami még megdöbbenőbbé teszi cinikus tartalmát. (A második világháború idején be is tiltották, pesszimista, demoralizáló szövege miatt.)

Magyar katonadalok

A mi katonadalaink nagy része melankolikus. Nagy költőink, Petőfi és Arany írtak ugyan a forradalom alatt lelkesítő verseket. Mások ellen nem, csak évszázadok óta a magunk szabadságáért küzdöttünk. Az Arany János szövegére született „*Süvegemen nemzetiszín rózsá*” világosan megfogalmazza: „...*a szabadságért, ha egy íznyi, talpon állok mindhalálig víni...*” Mégis mennyit harcoltunk kényszerűen, hazánk és egész Európa védelme érdekében.

Vannak azért pattogós indulóink, amelyek alkalmasak a masírozásra: a *Fel-fel vitézek a csatára*, vagy a *Huszárgyerekek, huszárgyerekek, szereti a táncot*, a *Csínom Palkó, Csínom Jankó*. (A *Híres Komárom be van véve* szövege ama kevés sikerünket örökíti meg pergő ritmusával, amit Klapka elért a komáromi vár védelménél, a védősereg szabad elvonulásának engedélyezésével...) De a katonadalaink többsége nem harcias. Inkább szomorú. 1848-as forradalmunk népdallá vált katonadala így hangzik:

„*1848-ban el kell menni háborúba, / Ha úgy vagyon cédulázva, hogy elveszünk a csatába. / Szép meghalni a hazáért, virtust tenni a nemzetért. / Most is halnak és születnek, nem lesz vége az életnek.*” Ha a „*Kimegyek a doberdói harctérre*”, vagy a „*Diófából, seje-haj,*

diófából nem csinálnak koporsót”, esetleg a „*Megjött a levél fekete pecséttel*” kezdetű dalokra gondolunk, nincs nagyon kedvünk menetelni. Csak szomorúságot érzünk.

A második világháborúra rányomta a bélyegét a trianoni trauma. Az elveszett területek visszaszerzése ugyan még nagy örömmel tünd. Az akkor már repülőgépet is gyártani képes országban „*a honvéd ejtőernyős*” volt „*az ország első katonája*”, aki „*rettentően bátor és merész*”. „*Bajtól-vésztől nem félek én – éneklük a dalban – egytől, csak az égtől!*” De az Ég bizony nem volt kegyes, már a Fővezér fiával sem, nemhogy a többi halandóval. Rövid időre változott a helyzet. („*Hál Istennek, megfordult a világ, Zöld ablakban piros-fehér virág... Jönnek a honvédek...*”) De keservesen megfizettünk érte, napjainkig.

Van azonban egy olyan katonadalunk, amelyre igen büszkék lehetünk. A francia hadsereg lovas-ejtőernyős alakulatának a szolnoki dandár a testvércsapata. A francia katonának a himnusza egy 300 éves magyar dal, amit máig magyarul énekelnek – az egyébként nyelvünkéből egy szót sem értő – francia katonák. Bercsényi Miklós fiának, Bercsényi Lászlónak a kedves nótáját, aki megszervezte a francia könnyűlovasságot. Így szól: „*Nagy Bercsényi Miklós sírdogál magában / Elfogyott szegénynek minden katonája / Suhog a szél Késmárk felett, / Édes hazám, Isten veled!*”

Könyörgés békéért

*Isten, ki Nagyúr vagy az égen, a csillagokon túl,
nézz le szelíden a földre, hol örületes harc, nyomorúság dúlja a békét.
S csörgeti kardját Mars is, amerre rohan... Pusztul az élet, Uram!
Szánd meg e földet Atyám, nyugalom kell végre a népnek.
Fájnak a harci sebek, s oly szomorú a halál...*

(Janus Pannonius)

Czipott György

Azonosan

hiába vér, potyára tűz,
sosem tanulsz emberállat...,
kit ezernyi droglánkra fűz
vágy, mi maradhat utánad?

lusták Uram, angyalaid!
utad gyomos, szakadva híd.

■ ■ ■

megvirágult elmémbe szó –
élővé úgy tettem magam.
múlt, jövő – ugyanegy való;
kezdődik, Jézus, ha vége van

hisz tudjuk, cinkosan ketten,
lelket halálok vétke nyom...,
segíts pokolfergetegben
s tedd, ne okádjam le fajom.

Ecce homo?

nem tudom, volt volna-e
különb sors, sürgőbb élet,
ha megértés ünnepe
kínálna osztályrészem...

nem sejttem, lesz lenne-e
világ, tudni szavamról
és nem birkózni vele,
fogadni úgy, amint szól...

nem tudom, hogyan fordul
talpunk alól föld, vidék...,
hisz tart még gyilkot, orvul,
ki nem gonosz sem pribék.

nem tudom..., miért voltam?
csak mondom. szótagoltan.

Szente B. Levente

Hasonmás

Elteltek azok az idők
amikor a szerelem még mezítláb
tornacipőben aztán bakancsban
fekete bőrben farmerban
szűkre szabott zsebeinktől a korhadt
ablakkereteken át a környéki kocsmákba
ki és bejárt pontosan úgy mint
az akkoriban ismét divatba jött Mikulás

elteltek azok az idők
mások jöttek helyébe
körmönfontak öltönyben
nyakkendősen autókkal
azt hajtogatta mind hogy
változni kell különben is ilyen
már a világ
se isten semmi hát ami volt
csak temetetlen múlt
a pénz a látszat a keménység
az úr – a másikat felejtse el

tedd vissza a kötelet a szarítóra
sokba kerül a drót és a gyógyszer is
maradj talpon még ha legjobb barátaid
elárulod

Devecsery László

Mi asszonyunk

(Notre-Dame)

Múlt-képek, múlt- emlékek hasogatnak,
akár a csontfűrészek, vagy a fejsze élek,
porladó fényességek, Piéta-fájdalom,
olvadó ólom-egek, színekkel szórt szikrák
között, ahol kiszakadt a lelkem egy
darabja, mikor a múltam lángok marják,
mikor a világot kifordítják, mikor kifordul
önmagából, mikor a múltunk lángol.

Tűznek vetettél ágyat, Quasimodo hiába
lázad: láng- gyalázat, s az én asszonyom sírva,
zokogva, remegve térdel: fölötte szikra-szilánkok,
s ez a pusztító, ártó örökös éjjel...

Ádám Tamás

Hegyi beszéd a böjtről

Dejtáron bált tartottak a negyven napos
böjt idején. Korán temették a tavaszt,
a lányok ráncos szoknyáján az almavirág fodrait
feketére festették az árnyak, kéretlenül jöttek
a húsvéti fagyok. Böjtöltem, amíg bírtam,
azóta is a táncoló lányok combjáról álmodom.

A diófa alatt magától kinyílt a széthúzható asztal,
fácánleves gőzölgött, őzgerinc, libamáj. Háttal
ültem, nem láthattam. Sokan bizonyítják, mégsem
igaz, hogy betartom a böjtöt. Te pedig amikor böjtölsz ...
ne lássák rajtad az emberek, hogy böjtölsz,
hanem csak Atyád, aki a titkon is ott van!
Atyád, aki a titkon is lát, megjutalmaz téged.
Jutalmam egy száradó ibolya, nem érzek többé illatot.

Magokat csipegető cinkéket látok a párkányon,
pirított kenyerelem héját darabokra tépem. Örülök
az istálló melegének, a szalmaszálak sercegésének,
az új jövevénynek, miért hát az adventi böjt?
Tudom a választ, próbálkozom a lélek erejével.
Mégis csirkeszárny roppan.

A párizsi Notre-Dame székesegyház

VARGA DOMOKOS GYÖRGY

A beavatkozás logikája

1.

VEGYÜK ÉSZRE: a természetben olyan anyagtan (anyagon túli, metafizikai, természetfeletti) kapcsolódások, hálózatok, összefonódások léteznek, amelyek jelenlétét, működését a tudomány a maga eszközeivel vagy nem képes kimutatni, vagy nem képes anyagelvű magyarázatot találni (adni) rájuk. Például egy elektrópár egymástól szétválasztott és tetszőleges (akár sok ezer km-re) eltávolított két tagja azonnal követi a másik változását, csak éppen ellentétes irányban. E „kvantumösszefonódás”-nak nevezett jelenség során tehát az elvileg semmilyen fizikai kapcsolatban nem lévő részecskék képesek információt cserélni egymással.

Vagy két, egymáshoz lelkileg szorosan kötődő emberi vagy állati lény egyik tagja – miként számtalan megtörtént eset cáfolhatatlanul bizonyítja – sok ezer km távolságról képes megérezni, ha a másikat tragédia érte. Némely házikedvencek pedig még azt is képesek megérezni – kutatók hiteles megfigyelése szerint –, ha szeretett gazdájukban csupán felvetődik a hazaindulás gondolata... *Amikor Istennek az élővilág, illetőleg az ember teremtésébe való beavatkozásának jeleit és logikáját keressük, számot kell vetnünk a természetfeletti (anyag, tér és idő nélküli) világ megkérdőjelezhetetlen létezésével.*

2.

FOGADJUK EL: bizonyos növények képesek arra, hogy illóanyag kibocsátásával (vagy akár a gyökérzetük révén) értesítsék fajtársaikat a közelgő veszélyről. Amikor egy zsiráf legelni kezdi az ernyőakácia lombját, a megtámadott fa egyrészt méreganyagot kezd termelni a leveleiben, másrészt etilént bocsát ki a levegőbe, s ennek hatására a környező ernyőakáciák is azonnal méreganyag-termelésbe fognak. Kutatók megfigyelték, hogy miután a zsiráf a kellemetlenné váló íz miatt félbehagyja a legelést, nem próbálkozik a környékbeli példányokkal, hanem jóval távolabbiakhoz vonul, tudván, hogy azokhoz még nem juthatott el a vészjelzés, s nem kezdett el megkeseredni a levelük... Egy növényfajban – s általában véve: az éltető erő alacsony lelki minőségi szintjén vegetáló lényeknél – tehát kialakulhatott egymás figyelmeztetésének ösztönös képessége. Vajon minek (vagy kinek) köszönhetően?

3.

VEGYÜK ÉSZRE: mivel kicsiny hangyáink alig gombostűfejnyi idegdúcukkal meghökkenően sikeresen és tartósan működő társadalom szervezésére képesek, ugyancsak megfajtszóra vár, hogy e tudásuknak mi lehet az ősforrása. Mint korábban megállapítottuk, habár hangyáink a helyváltoztatás, valamint a szervezés és az alkotás képessége tekintetében messze túlszárnyalják a növényvilág lényeit, lelki minőség tekintetében

nincs érdemi különbség közöttük: egyaránt az éltető erő öntudatlan, ösztönös, ÉN-telen szintjén léteznek. Nincsenek olyan egyedi vonásaik, amelyek jóvoltából egyéniséggé, személyiséggé (ÉN-né) lényegülhetnének át, ennek köszönhetően pedig a fajon belüli sokszínűség (tudományosan: diverzifikáció) forrásai, előidézői lehetnének.

4.

VEGYÜK ÉSZRE: mivel a hangyatársadalmon belül éppen a legváltozatosabb feladatokat ellátó, legtevékenyebb dolgozók azok, amelyek nem képesek utódnemzésre vagy szaporodásra, s a megtermékenyítés feladatát a rövid életű, dologtalan hímek látják el, ezért jó okkal feltételezhetjük, hogy a különféle hangyafajok nem a természetes kiválasztódás – vagyis egyes példányok kedvező tulajdonságainak átörökítése – révén jutottak hozzá különleges adottságaikhoz, képességeikhez. Meggyőzőbb magyarázat híján fogadjuk el, hogy az élővilág ÉN nélküli lényei, illetőleg ezek csoportjai a fajuk megteremtésekor nyert ősinformációik utasításait követik.

5.

FOGADJUK EL az emberi genom (génkészlet) feltérképezésében úttörő szerepet játszó neves tudós álláspontját: az élőlények génkészlete (a génkészletet tartalmazó DNS) nem más, mint egy olyan használati utasítás, amely Isten ábécéjével íródott, s amelynek előírásait híven követve a természet maga képes előállítani az élőlényeket.

6.

FOGADJUK EL: a hangyatársadalmak kialakulása és működése logikusan csak az isteni használati utasítás létezésének feltételezésével képzelhető el. Mivel a hangyák nem érik el az ösztönös ÉN szintjét, s nincsenek egyéniségeik, vezetőik (vezérek), jellegzetes munkamegosztásuk forrása is csak egy olyan ősi használati utasítás (ősinformációs program) lehet, amely nemcsak az egyedekre fejti ki hatását, hanem az egész fajra (populációra) is.

7.

Amiként léteznek (a tudomány számára tisztázatlan eredetű) ősi testtervek és fejlesztőgének, amelyek elősegítik az élővilág törzsfajlását, ugyanígy létezniük kell olyan ősi információs programoknak, amelyek a hangyafajok (és más, hozzájuk hasonló lények, például a termeszek és a méhek) számára lehetővé teszik építményeik közös megalkotását. Mivel a közös várépítés, ételkészítés- és hulladékgyűjtés, akárcsak az utódgondozás és a rabszolgotartás az egyedek összehangolt együttműködését követeli meg, ezért nem elégséges, hogy a

szóban forgó használati utasítás csak az egyedek szintjén jelenjen meg (kapjon értelmet), hanem faji (populációs) szinten kell kifejtenie hatását.

8.

FOGADJUK EL a méhek táncának jelentését is megfejtő tudós-
nak azt a meggyőződését, hogy a vak természet sikeres együtt-
működése, pl. a várak felépítése során mutatkozó tökéletes
összhang nem magyarázható meg az érzékszervek segítségével
folytatott kommunikációval. Az illatnyom például elvezet-
het a célhoz, de azt nem magyarázza meg, hogy ott mit kell
csinálni.

9.

Fordítsunk megkülönböztetett figyelmet annak a kísérletnek
az eredményére, amelynek során egy jeles kutató vékony acél-
lemezzel választott ketté egy olyan természetvárat, amelyen a
pöttöm dolgozók tekintélyes serege éppen egy nagyobb rés
kijavításán fáradozott. A lemezzel elválasztott dolgozók nem-
csak hogy nem láthatták egymást, de egyéb módon sem je-
lezhettek, üzenhettek egymásnak. Ennek ellenére amit külön-
külön építettek, tökéletesen illeszkedett egymáshoz. „Olyan
volt, mintha a javítási munkálatokat egy fölérendelt szerkezet irányí-
totta volna”, állapította meg kutatónk, s ezt a különleges „szer-
kezetet” elnevezte „csoportlélek”-nek. (Az erről beszámoló
tudós író pedig ugyanennek a csoportos szervező és irányító
tényezőnek a „morfikus mező” elnevezést adta.)

10.

FOGADJUK EL (mint lehetőséget) az eddigiekből logikusan kö-
vetkező (következtethető) magyarázatot:

a) A szóban forgó, ÉN nélküli, társadalomban élő lények
(hangyák, természetek, méhek) csoportos irányítás alatt állnak.

b) A csoportos irányítás (irányíthatóság) biológiai feltéte-
le, hogy minden egyedbe bele legyen oltva (genetikailag be-
le legyen kódolva) a faj egészére jellemző munkamegosztási
szerepek és építési feladatok (tervek, modulok) teljes prog-
ramja (de legalábbis ezek közvetlen, ösztönös elérhetősége).

c) A faj (populáció) egészére vonatkozó genetikai kód meg-
szerzése (kifejlesztése) elképzelhetetlen az egyéni tapasztalat-
szerzések és kiválasztódások útján. A faj egészét szabályozó
kódok (utasítások, ősinformációk) létrehozását ugyanannak
az értelmes tervezőnek kell tulajdonítanunk, aki a használa-
ti utasításokat, a testterveket és a fejlesztőgéneket is megal-
kotta.

d) Az isteni beavatkozás logikájának szempontjából tulaj-
donítsunk jelentőséget annak a felfedezésnek, hogy a legeg-
yszerűbb élőlényeknek, így például az egysejtűeknek nincsen
eleve kisebb génkészletük, mint az embernek. Miként egyik
tudósunk megfogalmazta, „...soha ne becsüljük le az egysejtűeket:
van közöttük, amelynek kétszázszor akkora genomja van, a *Tetrahyme-
nanának* (csillós egysejtű állatkának) pedig kb. ugyanannyi génje –
27000 –, mint nekünk.” Ebből a különös, igen meglepő tényből
helyénvaló arra a következtetésre jutnunk, hogy a törzsfej-
lődés alacsonyabb szintjén álló lényekbe teremtőjük nemcsak
olyan „használati utasításokat” ültetett, amelyek segítségével
a természet önműködően létrehozhatja őket, hanem megszá-
mlálhatatlanul sok olyan programot is, amelyek lehetővé teszik
emez egyszerű lények számára a változó körülményekhez va-
ló sikeres alkalmazkodást, beleértve a összehangolt csoport-
léte, vagyis a csoporton belüli, hatékony munkamegosztást,
valamint a csoporttagok ösztönös, tevékeny együttműködé-
sét, a közös élelembeszerzéstől és élelmiszergazdálkodástól
kezdve egészen a közös vár- és birodalomépítésig.

e) TEGYÜK FÉLRE azt az elvi lehetőséget, hogy a Teremtő köz-
vetlenül avatkozik be az olyan egyszerű, ÉN nélküli lények

Kiss Viktor festménye

mindennapi életébe, mint amilyenek a hangyák is. Ehelyett olyan élő rendszert alkotott, amelynek segítségével láthatatlan jelek (rezgések) hatására a hangyák úgy tudnak kapcsolódni egymáshoz, és úgy tudnak egy közös irányítás együttműködő részeivé (részeseivé) válni, akár egy élő szervezet sejtjei. Kutatók megfigyelték, hogy ha az élelemszerző hangyák némelyikét óvatosan kiszippantják a sorból, társaik – mintha mi sem történt volna – ugyanúgy folytatják szorgalmas ténykedésüket. Ha azonban egy felderítőt szippantanak fel, hiába nincs semmi ideje vagy esélye bármiféle figyelmeztető hangot vagy illatot kibocsátani, távoli társai is rögtön tudomást szereznek a fenyegető helyzetről, és azonnal visszafordulnak, a fészek felé véve irányt. Fogadjuk el, hogy nemcsak az elektronok fizikai világában, hanem az élővilágban is léteznek olyan láthatatlan, korszerű mérőeszközeinkkel is kimutathatatlan kapcsolódások (összefonódások), amelyek fizikailag különálló (elkülönülő) lények tevékenységét is képesek összehangolni, élő szervezetként (organizmusként) működtetni. Ilyen kapcsolódásnak, csoport szinten működő szervezetnek (szerveződésnek) kell tekintenünk például a hatalmas, akár több száz vagy több ezer fős madár- és halrajok tökéletesen összehangolt, villámgyors együttmozgását, hiszen erre a jelenségre (a szinkronicitásra) semmilyen hagyományos (természetes) érzékszervi összeköttetés (látás, hallás, tapintás stb.) megélete nem nyújt elfogadható, kielégítő magyarázatot.

f) Tekintsük a kezdeti isteni beavatkozás kézenfekvő bizonyítékának azokat az élő szerkezeti (funkcionális) egységeket, amelyeknek elemei egymástól függetlenül nem jöhettek létre és véletlenszerűen nem kapcsolódhattak össze. Fogadjuk el azoknak a tudósoknak (mikrobiológusoknak) az álláspontját, akik az élővilágból vett meggyőző példákkal igazolták: léteznek olyan szerkezeti (funkcionális) egységek, amelyek felépítése tovább már nem egyszerűsíthető, ugyanis ebben az esetben azonnal működésképtelenné válnának. Ilyen szerkezeti egység például az a parányi hajtómű, amely egysejtűek ostorát forgatja (!) a legjobb csónakmotorjaink hajtóművét megszügyenítő képességekkel és hatásokkal. Ebből logikusan következik, hogy a működéshez szükséges alkatrészek külön-külön nem fejlődhetek ki, véletlenszerűen nem alakulhattak

ki, és véletlenszerűen nem is kapcsolódhattak egymáshoz, akármilyen végtelen idővel számoljunk is. A szerkezet (funkcionális egység) egyes elemeit olyan értelemnek kellett megalkotnia, amelynek előzetesen pontos képe (terve) volt a létrehozandó élő szerkezetről, s ennek „gyártási” technológiáját (programját) DNS-be, az összeszerelési utasítását pedig RNS-be tudta kódolni.

g) FOGADJUK EL, hogy ugyanez az isteni értelem képes volt arra is, hogy ne csak élőlények egy-egy egyedére, hanem egy-egy csoportjára is megvalósítsa az önszabályozást. Csoportszinten létezik például egy-egy hangyapopulációban az a tudás – akár egy várépítési program –, amelyre a csoport egyedei képesek ráhangolódni, s amelynek utasításaira rezonálva mozgósítják a saját génjeikben („használati utasításokban”) tárolt ősi képességeiket (pl. várépítési ismereteiket és készségeiket).

...mozgósítják a saját génjeikben,
„használati utasításokban”
tárolt ősi képességeiket...

II.

Tekintsük a teremtő isteni szándék megvalósulásának mindazokat az élővilágban tapasztalható jelenségeket, amelyekre az evolúció logikája semmiképpen nem nyújt elégséges magyarázatot. Lássuk be például, hogy sem a természetes kiválasztódás, sem a véletlenszerű mutációk létrejöttének lehetősége nem ad elégséges magyarázatot arra, hogy különféle ragadozóhalak (pl. cápák, murénák) egyedei miképpen keveredhettek olyan bizalmas viszonyba náluk sokkal kisebb halfajok (pl. gébek) egyedeivel, hogy utóbbiak békésen beúszhatnak kitátott szájukba, s ott ráérs tisztogatásba foghatnak. Lássuk be, hogy itt mind a ragadozóban, mind pedig a tisztító halban olyan ősi programnak (utasításnak) kell működésbe lépnie, amely felülírja egyfelől a legősibb és legmélyebb vadász-, másfelől a legősibb és legmélyebb menekülési ösztönt, s csak emiatt lehet képes a két idegen lény (ragadozó és zsákmány) így összehangolódni, kölcsönös előnyökkel járó szimbiózisban élni. Ahhoz, hogy ez bekövetkezhesék, az egymásra hangolódás lehetőségének és csírájának mindkét fajban keletkezésük óta ott kellett lennie – méghozzá egy értelmes, előrelátó tervező jóvoltából. Ugyanis logikusan aligha feltételezhetjük, hogy valamikor az ősidőkben éldegélt egy olyan tisztítóhal előd, amely hajszálnyival bátrabb volt a társainál, s éldegélt egy olyan ragadozóhal előd, amelynek falánksága hajszálnyival visszafogottabb volt társaiénál, s kettejük utódai a végtelen idő során egyre közelebb kerültek egymáshoz. Mígnem elérkezett volna az a természettörténelmi pillanat, amikor a ragadozóutódok egyike már meg bírta állni, hogy a zsákmányutódok egyikének közeledtére csupán kitátsa, ám véletlenül se csukja be száját, s az ígéretek csemegét véletlenül se nyelje le, inkább hagyja kedvére eledelért matatni odabent. Ráadásul egészen addig hagyja, amíg e szerencsés ragadozóhalunk elsőként egész fajából el nem jut a felismerésig, sőt megvilágosodásig: hiszen ezzel ő jól jár...!

E meszeszerű feltételezés elfogadásával elméletileg máris kitaposott útja volna az evolúciónak: mivel az önmérsékletet

Bozók Ferenc

Gerle

kuksol a gerle a lélek
testbe rekesztve burukkol
csontok-erek kusza rácsán
borzas a tolla kukucskál

más madarakra kileskel

kuksol a gerle a lélek
emberi bőrbe gubózva
bőrszövetekbe rekesztve
csontok-erek nehezítik

szökne de küszköd a testtel

tanúsító ragadozóhal és a bátor tisztítóhal a megélhetés és a szaporodás tekintetében a társaihoz képest nyilvánvaló versenyelőnyhöz juthatott, ezért populációjukban az idők során az ő különleges tulajdonságuk válhatott volna jellemzővé, meghatározóvá. Lássuk be azonban: e képtelenség elfogadásához képest összehasonlíthatatlanul hitelesebb és megalapozottabb arra az álláspontra helyezkedni, amely szerint az élővilág megteremtése a Teremtő tervei szerint történt, és működtetése, fejlesztése a Teremtő programjai szerint zajlik. A teremtésnek, működtetésnek és fejlesztésnek az Isten teremtette természet habár nélkülözhetetlen színtere és öntevékeny, termékeny segítője (segédeszköze), de mégsem értelmes tervezője vagy önálló irányítója.

12.

Mindezek alapján SZÖGEZZÜK LE: a természet (a természetes kiválasztódás segítségével) egyfelől képes arra, hogy olyan kisebb módosításokat idézzon elő az élővilág egyedeinek és csoportjainak génállományában, amelyek elősegítik a változó körülményekhez való alkalmazkodásukat; másfelől viszont isteni ősinformációk (tervek, használati és végrehajtási utasítások) nélkül a természet nem képes új rendszereket tervezni és alkotni.

13.

FOGADJUK EL: a természet a teremtő számára olyan kísérleti terep, amelynek segítségével egyfelől kiszűrheti az életképtelenség bizonyuló elképzeléseket, másfelől javíthatja, finomíthatja, a változó körülményekhez igazíthatja a működőképesség bizonyulókat. Teljesen logikátlan – s már csak ezért is: Istenhez méltatlan – teremtési eljárás (beavatkozás) lenne, ha például minden egyes ostoros egysejtű fajnak a Teremtő maga tervezné meg és maga fejlesztené ki a megváltozó körülményekhez (létfeltételekhez) idomuló hajtóművét. A természet (a természetes kiválasztódás segítségével és a véletlen mutációk jóvoltából) képes arra, hogy az ősinformációk szabta keretek között elvégezze hajtóművek (és más funkcionális egységek) finomhangolását, kisebb módosítását; de önmagától, értelem híján, eredendő isteni beavatkozások (ősinformációk, használati utasítások) nélkül

soha nem volt és soha nem lesz képes sem hajtóművet, sem bármi más olyan összetett funkcionális (működési) egységet létrehozni, amelynél az elemek összehangolásához, összerendezéséhez a végtelen idő végtelen számú véletlenjei sem elegendők.

14.

Az evolúció hívei által gyakorlatilag „végtelennek” tekintett idő végességének (gyakorlati korlátosságának) szemléltetésére és bizonyítására fogadjuk el: ha a közismert – üdítően egyszerű kinézetű – Rubik-kockán véletlenszerűen forgatnánk másodpercenként egyet, 1400 milliárd évig tartana az összes lehetséges minta kirakása, s ez alatt csupán egyetlenegyszer állna össze a teljes rend (minden oldalon egy-egy szín). Tekintettel arra, hogy tudásaink a világegyetem korát mindössze 14 milliárd évesnek becsülik, ezért a természet képességei tudatosság híján még arra sem tűnnek elegendők, amire egy céltudatos, értelmes ÉN (némi tapasztalatszerzés után) néhány percen belül képes.

15.

Végezetül VEGYÜK ÉSZRE: az alacsonyabb lelki és szellemi minőség szintjén álló, ÉN nélküli lények megteremtésével Isten voltaképpen még csak annyit kapott vissza valóságként, amennyit Igeként (tervként, elképzelésként, ősinformációként, használati utasításként) beletett. Ahhoz, hogy lényegesen többet kaphasson vissza (azaz befektetésének lényegesen nagyobb hozama lehessen), teremtésének olyan irányt kellett vennie, olyan lelki és szellemi minőséget kellett létrehoznia, amelynél a létrejövő egyedek (ÉN-ek) nemcsak a fajuknak, hanem az egyéniségüknek (személyiségüknek) megfelelően is képesek viszonyulni a külső világhoz. E fejlődési folyamat betetőzéseként a tudatos ÉN-ek a maguk változatos egyénisége, képessége (belső világa) szerint képesek hozzájárulni a teremtéshez, az anyagi, lelki és szellemi világ gazdagításához. Oly mértékű gazdagításához, amelyre a Teremtő önmagában nem lett volna képes, csupán ily módon: lelki és szellemi képességei egy részének átadásával, a teremtményeibe való beoltásával, az általuk való szaporításával, megsokszorozásával.

Lukáts János

Tavasza

Arany ág, bolyhos ág,
szunnyad benned a virág,
tavalyi nyár titkos álma
idei tavasz virága.
Kösd ki fátylad
bontsd ki szárnyad
lengesd körbe arany ágad!
Aki várt rád, mind örüljön,
szirmot szedni köréd gyűljön!
Arany ág, dalra kelj,
száz virágot énekelj!

Kertben

Karjában tartott s ringatott a csönd,
nincs altatódal nála édesebb,
fült a fű, a szellő dűnnyögött,
fölöttem két vigyázó szárny lebeg.

Rég hallgató hangok ébredtek,
titokba burkolt vallomásszavak.
A csend, ha hallgat, lélek csendül benned,
s emlékkertedben almák hullanak.

Ómagyar Mária-siralom

1300 körül

Betűhű közlés áttördelve

Volek syrolm thudothlon
syrolmol sepedyk.
buol ozuk epedek.

Walasth vylagumtul
sydou fyodumtul
ezes urumemtuul.

O en eses urodum
eggen yg fyodum,
syrou aniath thekunched
buabeleul kyniuhhad.

Scemem kunuel arad,
en iunhum buol farad
the werud hullothy
en iunhum olelothy

Vylag uilaga
viragnac uiraga.
keseruen kynzathul
uos scegegkel werethul.

Vh nequem en fyon
ezes mezuul
Scegenul scepsegud
wirud hioll wyzeul.

Syrolmom fuhazatum
therthetyk kyul
en iumhumnok bel bua
qui sumha nym kyul hyul

Wegh halal engumet
eggedum illen
maraggun urodum,
kyth wylag felleyn

O ygoz symeonnok
bezzeg scouuo ere
en erzem ez buthuruth
kyt niha egyre.

Tuled ualmun
de num ualallal
hul yg kynzassal,
Fyom halallal.

Sydou myth thez turuentelen
fyom merth hol byuntelen
fugwa huztuzwa
wklelue kethwe ulud.

Keguggethuk fyomnok
ne leg kegulm mogomnok
owog halal kynaal
anyath ezes fyaal
egembelu ullyetuk.

Egykori kiejtés szerinti szöveg Pais Dezső olvasatában

Volék sirolm tudotlon.
Sirolmol sepedik,
buol oszuk, epedek,

Választ világumtuul,
zsidou fiodumtuul,
ézes ürümemtүүл.

Ó én ézes urodum,
eggyen-igy fiodum,
sírou anyát teküncsed,
buabeleül kinyuhhad!

Szemem künnyüel árad,
junhum buol fárad.
Te vérüd hullottyá
én junhum olélottya.

Világ világa,
virágnak virága,
keserűen kinzatul,
vos szegekkel veretül!

Uh nekem, én fiom,
ézes mézüül,
szégyenül szépségüd,
vírüd hioll vizeül.

Sirolmom, fuhászatum
tertetik kiül,
én junhumnok bel bua,
ki sumha nim hiül.

Végy halál engümet,
eggyedüm ilyen,
maraggyun urodum,
kit világ félylen!

Ó, igoz Simeonnok
bezzeg szovo ére:
én érzem ez bútürüt,
kit níha egíre.

Tüüled válnum;
de nüm valállal,
hul így kinzassál,
fiom, halállal!

Zsidou, mit téssz türvéntelen,
Fiom mert hol biüntelen.
Fugvá, husztuzvá,
üklelvé, ketvé ülüd!

Kegyüggyetük fiomnok,
ne légy kegyülm mogomnok!
Ovogy halál kináál
anyát ézes fiáál
egyembelü üllýetük!

Első magyar nyelvű versünk szövege a Leuveni kódex 134v lapján található. A vers műfaja: planctus, azaz siralomének. Közlésünkben verssorokra tördeltük az eredetileg folyószövegként leírt siralomverset. Mészöly Gedeon értelmezése szerint mai magyar nyelven a következő a szöveg jelentése:

Nem tudtam, mi a siralom.
Most siralommal zokogok,
bútól aszok, epedek.

Zsidók világosságomtól,
megfosztanak én fiamtól,
az én édes örömemtől.

Ó, én édes Uram, egyetlenegy fiam,
síró anyát tekintsed, bújából őt kivonjad!

Szemem könnytől árad, szívem bútól fárad.
Te véred hullása szívem alélása.

Világnak világa, virágnak virága,
keservesen kíznak, vas szegekkel átvernek!

Jaj nekem, én fiam! édes vagy, mint a méz,
de szépséged meggyalázzák, véred hull, mint a víz.

Siralmam, fohászkodásom belőlem kifakad,
én szívemnek belső búja, mely soha nem enyhül.

Végy magadhoz engem, halál, egyetlenem éljen.
Maradjon meg az én Uram, világ tőle féljen!

Ó, az igaz Simeonnak bizony érvényes volt a szava.
Én érzem e bú törét, melyet egykor jövendölt.

Tetőled válnom kell, de nem ily szörnyű valósággal,
mikor így kínoznak, én fiam, halálosan!

Zsidó, mit téssz törvénytelenül?
Fiam miért hal büntelenül?
Meggfogván, rángatván,
öklöztvén, kötöztvén megöölöd!

Kegyelmezzetek fiamnak,
nem kell kegyelem magamnak!
Avagy halál kínjával,
anyát édes fiával vele együtt öljétek!

A versben említett Simeon története Lukács evangéliumában található. (Lukács 2, 25–35.) Simeonnak a Szentlélek ki nyilatkozta, hogy addig nem hal meg, míg a Megváltót nem látta. Mikor a kis Jézust körülmetélésekor bemutatták a templomban, Simeon megjövendölte Jézus küldetését s Mária szenvedéseit azzal, hogy lelkét majd tör járja át.

Közlésünkben a kétféle „s” betűt nem különböztettük meg. A betűhű szöveget az alábbi kötetből közöljük: Simon Györgyi *Szemelvények a magyar nyelvemlékekből* (Tankönyvkiadó, Bp., 1991), Pais Dezső olvasatát a *Szöveggyűjtemény a régi magyar irodalomból I.* című kötetből közöljük. (Tankönyvkiadó, Bp., 1963) Mészöly Gedeon értelmezését a *Szöveggyűjtemény*ből vettük át.

CSÁJI LÁSZLÓ KOPPÁNY

Az áldozat

(monodrÁma egy felvonÁsban)

SZEREPLŐ: *Kis István, ötvenhét éves rendőrszázados (politikai ügyek nyomozója)*

HELYSZÍN: *Budapest, XIII. kerület, Angyalföld, a karmelita templom és környéke*

Első szín

B(*Budapest, XIII. ker. Huba utca, 1986. május 2., 13:01*) Állítsd le azt a kurva motort, Béci! ...és adj még szotyit! Hé, várj csak! Látod? Egy férfi ólálkodik a templom kapujához. Kopogtat. Ez lesz az, őrmester, kapjuk el a rohadékot! Hé, siess már, Béci, még behívja a pap. Hé, elvtárs! Igen, maga. Most velünk jön. Nem érti... hogyhogya miért? Béci, ez nem érti, hogy miért... Hát azért, mert ezt mondom. Mi? Nem hiszem, hogy ártatlan. Melyikünk ártatlan? Mindenki tesz valamit. Hogy mit, azt majd elmeséled, faszikám. Gyere már, mert elővehetem a másik arcomat is. Igen. Ül be a kocsi! Ne félj, én is hátra ülök veled. Béci, vigyél vissza az őrsre. Indulj! Ne nézz olyan sandán a visszapillantótükörbe, gondolom, hogy te is szeretnéd kezelésbe venni az ürgét. Ne röhögj, ez még csak simogatás. Nézd már, mit találtam a zsebében! Mi ez? He? Na, ez csak a simogatásom, érted? Magadra vess, kellett neked szamizdat iratokat nyomtatnod! Csupa baromság, te szarházi! Béci őrmester, ne félj, hagyok neked helyet a pofáján, majd te is csatlakozhatsz az őrsön...

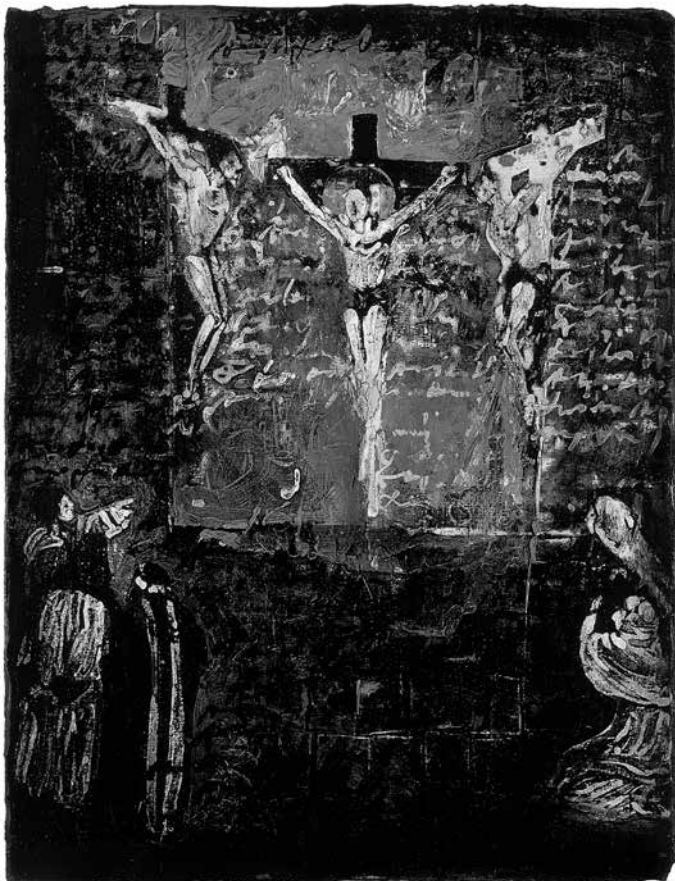
...válságos a helyzetünk, de nem reménytelen. Legfeljebb csak azoknak, akik már imádkozni is elfelejtettek.

Második szín

(*egy autóban a Huba utcából a rendőrségre, 1986. május 2., 13:04*) Szóval... a zsebedben voltak ezek az iratok... tagadod? Beszélj! Írjad, Béci, a gyanúsított bólintott. Szóval. Milyen szitanyomdával dolgoztál, öregem? Hol van az a nyomda? Hallod? Beszélj már, vagy tényleg más módszerekhez kell nyúlnom! De azt ugyebár te sem akard... Tehát bejelentés nélküli nyomdatéchnika. Tilos. Ez egyértelmű. Béci, ez nem ellenkezik, tehát írjad: a gyanúsított beismerte. Lássuk csak. Az iratokon az áll, hogy „miserend”. Hülye! Itt egyfajta rend van, a harcos béke – hallottál már róla. A mise nem rend, hanem rendszerellenes. Téveszméket hazudoznak. De a lényeg itt jön: „Csernobil áldozatainak emlékéért” fogtok imádkozni vasárnap 10-kor. Na, ezt nem kellett volna odaírni. Mi a fasznak kell terjeszteni a nyugati bomlasztó, hazug propagandát, kisöreg? Ha? Na, ezért a nézésért most kapsz egyet!

Harmadik szín

(*Budapest, XIII. ker. Rendőrkapitányság, politikai ügyekre kijelölt titkos fogdaépülete, 1986. május 2., 14:10*) Na, ez lesz a cellád. Béci, a bilincset hagyd rajta, aztán elmehetsz, átveszem az őrizettest. A jegyzőkönyvet lezárhatod, 1986. május 2-a, 14 óra 10 perc. Na. Végre egyedül... Tanuld meg! Egy: a megszólításunk „nyomozó elvtárs”. Kettő: amikor jelen vagyunk, felállsz, egyenesen, kihúzod magad, és nem szólsz közbe, amikor beszélünk. Ha kérdezőnk, válaszolsz. Érthetően, nem rinyálva, röviden. Három... Hé, most mit bógsz? A kurva anyád, te kis fosós geci, ide figyelj! Na, ebből sem értettél? Kelj fel a földről, mert szétrúgom a veséd! Várj csak, fellocsollak, van nálam egy jó slag. Na... jól esik? Ne mássz arrébb, túrj! Majd elmondom másnak is, hogy jól behugyoztál. Hahaha. Ahogy elnézlek, ez tök hihető is. Ne nézz már így, hallod? Ne nézzél! Mit csinálsz?! He? Csak nem keresztet vetettél? Azt hiszed az megvéd? Na, mutasd az ujjaidat. Melyik kezéd volt? Reccs... bocsi! Vagy a másik volt?

Budaházi Tibor festménye

Negyedik szín

(Budapest, XIII. ker. Rendőrkapitányság, politikai ügyekre kijelölt titkos fogdaépülete, 1986. május 2., 16:18) A jó bűdös kurva életbe! Béci! Béci őrmester! Gyere már ide, öregem, ez a kis szaros feldobta a pacs kert. Annyit szedtem ki belőle, hogy a nyomda valami hátsó udvaron van az angyalföldi Kisgömb utcában. Ki gondolná, milyen keveset bírnak?! Behugyozott, látod, még a haját is totál összehugyozta a hülyéje. Azt suttogetta, hogy megbocsát nekem, valami „Isten” elé kerülünk mindannyian, meg hogy „Isten vár”, és ha megbánom a bűnömet, megbocsát. Érted... Isten vár – ez fenyegetés volt, nem? Az Isten tuti valami földalatti főszer, a nyugatbérencek feje, nem az a templomi izé. De mi az, hogy vár? Talán a budai várra gondolt. Na, ott is jól szét kell nézni! Szóval tényleg kipurcant? Ja, én is azt hiszem. Képes volt itt szívinfarktust kapni a kis ijedős. Na, megírjuk a jelentést, aztán mehetünk haza. 16 óra 18 perc. De mit gondolhatott ez az idióta? Szerinted, Béci? Vajon azt hitte, megúszhatja, ha terjeszti itten a nyugati blódségeket, meg agitál? Te, ezt az Istent nagyon elkapnám egyszer.

Képes volt itt szívinfarktust kapni a kis ijedős. Na, megírjuk a jelentést, aztán mehetünk haza.

Ötödik szín

(Budapest, XIII. ker. Rendőrkapitányság, 1986. május 3., 11:09) Maga meg mit keres itt, elvtársnő? Kihez jött? Áh, a férjéhez. Ki az? Szóval tegnap hozták be ide áruhás nyomozók a Huba utcai karmelita templomtól? Aha. Ezt maga honnan tudja? Az atyától? Utánanézek. Jöjjön vissza holnap! Nem, ma még nem lesz meg az adat. Holnap. Nem ért a szóból? Na, viszlát! Béci őrmester, gyere csak ide! Ne legyen százados, ha ez a nő nem szimatolni jött ide. Azonnal tudták, hogy hol kaptuk el a férjét, és idejött. Már ezt is megtehetik, baszdmeg! Idejönnek. Kövessük, aztán meglátjuk, hogy mi van. Lehet, hogy még az Istenhez is elvezet.

Hatodik szín

(Budapest, XIII. ker. Huba utcai bérkaszárnya, 1986. május 3., 12:01) Na, oda ment be, Béci. Maradj itt, és szólok az adóvevőn, ha gyere be. Nézzük csak... fel, az emeletre... áh, vigyázat, még meglát! Jó, innen látom az ajtaját. Béci, hallasz? 12 óra 1 perc, megvan a faszi lakása. Második emelet, kettes ajtó. Most a lakásból kijön két gyerek. Olyan hat-nyolc éves formák. Vétel. Hé, ne csókolomozzatok itt nekem, nem vagyok olyan öreg: szevasztok! Hogy hívnak? Te Laci vagy, te meg Tóni. Jól van. Én Pista bácsi vagyok. Hova mentek? Mi? Az apukátokat keresitek? Most miért néztek így rám? Ne nézzetek így! Nem, nem ismerem őt. Micsoda? Miért segítenék?! Miért fogod meg a kezem? Hé, engedd már el! Tudjátok, hogy hol keressem? Jó, na, akkor menjünk... szóval hol lehet? Nem lehetséges,

hogy az Istenhez ment? Ismeritek őt? Na ugye! Jó fiú. És hogy néz ki ez az Isten? Mi az? Nem hallom. Miért suttogetsz? Hogy olyan, mint az apukátok? Azt meghiszem...

Hetedik szín

(Budapest, XIII. ker. Mautner Sándor utcai Kakas kocsmá, 1986. május 3., 17:55) Na, Béci, képzeld el... de várj, előbb igyunk! Két felest és két kőbányait! Igen, ide a pulthoz. Szóval, Béci, már nyomon voltam, a két gyerek úgy nézett rám, azokkal a nagy, kerek, átható szemekkel, mint az apjuk. Le se tagadhatták volna. Kiderült, hogy Isten hasonlít az apjukra, tehát van némi személyleírás. Ezek a nyugatbérencek mind egyformák. Egészségedre! Áh, de jól esik. Két hosszú nap után végre egy kis kocsmázás. Hiányzott. Csapos, még egy kört! Szóval a két gyerek kézen fogva vezetett, és tudod hova? A templomhoz. A pap nyitott nekik ajtót. Érted... várta őket. Annak a helynek biztosan fontos szerepe van az egészben. Lehet, hogy a pappal is el kellene beszélgetnünk. Na, igyunk Béci, csak azt a hülye nézést tudnám elfelejteni! A főszer úgy nézett rám, de úgy! Meg a gyerekei is. Nem, nem, Béci, nem az a vádló, nem is az agresszív, hanem olyan beszélő tekintettel. Mintha mondanának valamit, de közben némák. Nem tudom belőlük kiszedni, hogy mit akarnak. Érted? Csak néznek. Igyunk! Hé, ne menj még, Béci, mi az, hogy már éjfél lesz? Pár órája vagyunk csak itt. Nem, nem vagyok részeg. Hogy képzeled? A felettesedet sértegeted, őrmester, na, takarodj haza! Hé, csapos, még egy kört! Ne a tévét bámulja! Mégis, mi megy a tévében? Hogyhogy csernobili katasztrófa? Mi az, hogy halottak? Hát már maga is? Ez tényleg az állami televízió? Még hogy a Szovjetunió elismeri a múlt heti atomkatasztrófát? Az nem lehet. Hányan? Hogyhogy a világ már egy hete... Nem lehet igaz... a rádióaktív felhő holnap eléri a Magyar Népköztársaságot?

Nyolcadik szín

(Budapest, XIII. ker. angyalföldi utca a Mautner Sándor utcai kocsmá és a Huba utca között, 1986. május 3., 22:12) Jó estét! Pénzt? Nem adok. Menj, és dolgozzál! Mi az, mit akartok? Nem halottátok, hogy a csernobili atomerőmű felrobbant, és jön a radioaktív felhő? Pucoljatok haza, vagy mind meghalunk, ti idioták! Hé! Sötét éjjel van. Menjetek már a francba! Tudjátok, ki vagyok én? Mit veszed elő a kést?! Ide figyelj! Nálam meg stukker van, hallod-e? Hol a picsában van a pisztolyom? Ki vette el? Ott jön valaki. Hé, ott! Hahó! Segítsen! Jóember! Kérem, segítsen! Ezek ki akarnak rabolni. Segítség! Áh... leszúrtak. Ne kotorássz a zsebemben, te szemét! Asszem most meghalok. Ne hagyjatok már itt, a kutyaszaros földön kiszendnem!

Kilencedik szín

(Budapest, XIII. ker. Huba utcai bérkaszárnya 2. emeleti lakása, 1986. május 3., 23:59) Mi az? Hol vagytok? Ki maga? Maga... az a nő. Az ember felesége. Ez a maga lakása? Miért ne keljek fel? Maga ápolónő? Hiszen bekötözött. Mindjárt jönnek a

mentők, igen, értem. Köszönöm. Tényleg. Hát mégis hallotta valaki, hogy segítségért kiáltok? Még jó, hogy pont a maga házánál, a Huba utcában kaptak el. Mi ez a falon? Ez lakás vagy templom? Persze, hogy ismerem, ez egy kereszt. Azt mondja, hogy ezt tette a kötésre, és imádkozott? És hol voltam én akkor? Hol? Élet és halál között? Szóval maga szerint ez a kereszt segített? Nézzük csak... apró, látszólag vas, vagy ón... nem hiszem. Hé, gyerekek, szevasztok! Ti nem alusztok? Miért nem? Az apukátokat várjátok? Ne sírjátok! Halljátok, ne sírjátok már! Anyukátok azt mondta, hogy már sohasem jön haza? Talán őt is meggyógyíthatja ez a kereszt. Miért fogjátok meg a kezemet? Megszakad a szívem. Mit csináljunk? Imádkozunk? Hogy? Csak csukjam be a szemem? Jó...

Tizedik szín

(*Álom a Huba utcában, 1986. május 4-re virradó éjszaka*) Hogy kerül maga ide? Magát már agyonvertem. Ne nézzen így, mondtam már, könyörgöm, ne nézzen így. Bocsánatot kérek! Térdre esnék, de nem tudok megmoccanni sem, látja. Gúzsba vagyok kötve, nem látja? Mi ez a kátrányszerű anyag rajtam? Ne nézzen, barátom, ne bántson! Nem akar bántani, tudom. De miért vet keresztet? Nem emlékszik, a múltkor is mi lett belőle? A felesége megmentett. Tudta? Hogyhogy? Kifosztottak rablók az utcán, de ő hazavitt, és ápolt. Bekötözte a sebeit. Hiába mondja, hogy Isten vár, engem biztosan nem vár. Honnan tudná, hogy mit tettem? Isten nem a várban lakik, igen, ezt már sejtettem. De akkor hol? Még hogy mindenütt ott van, ne nevetessen! Ha-ha-ha. Jaj, ez nagyon fáj, ha nevettek. Mi az a kezében? Hé, ez az a kereszt! Ugyanaz. Ezt mutatta a felesége is, hogy állítólag... Ha Isten vár is, én hogyan közeledhetnék felé? Tudja maga, hogy miket tettem? Mi az, hogy megbocsát? Nekem? Kizárt. Ne nézzen így! Inkább üssön meg! Öljön meg, megérdemlem. Csak néz... Megbocsát... nekem?!

Tizenegyedik szín

B(*Budapest, XIII. ker. Béke téri kőkereszt, 1986. május 3., 05:02*) Hol vagyok? Élek? Jaj, de fáj az oldalam. Megpróbálok felkelni a földről. Jaj, Istenem! Miket beszélek? És mi ez itt felettem? Hogy kerültem ide? Itt aludtam az utcán? Emlékszem, azt álmodtam, hogy az az ember szelíden néz. Nem bírok felkelni. Nem bírok mozogni. A seb! Be van kötözve. Hát mégis igaz volt. Már hajnalodik. Mi ez itt felettem? Egy kőkereszt. Szakasztott olyan, mint az a pici, éjszaka, a szobában... Kezd derengeni: kiszaladok a nő szobájából, legurulok a lépcsőházban a lépcsőn, aztán az utca, éjszaka. Zokognak a felhők, és sír a szél. Én meg ordítok, sikítok a viharban. Menekülök, és itt rejtőztem el a rablók előtt. Jaj, de fáj! Nem bírok felkelni. Nem bírok mozogni. Ne nézz így rám, te odafent a kereszten, pont úgy nézel, mint az a férfi meg a gyerekei. Meg a felesége. Könyörgök, ne nézz! Látod, hogy mit tettem, ott van minden a szemedben. Bocsáss meg! Tudom, hogy iszonyatos vagyok, de álmomban az az ember azt mondta, hogy megbocsátasz! Márpedig a fia azt mondta róla, hogy az apja olyan, mint az Isten. Ha így igaz, kérlek, bocsáss meg! Bár nem érdemlem meg. Inkább ölj meg! Miért ne sírjak? Ötvenhét éves vagyok.

Az életemet kidobtam verésre, gyilkosságra, ivásra. Ezért jöttem a világra? Hé, mozog a lábam. Köszönöm! Na, megpróbálok felkelni. Hol keresselek? A templomba megyek... talán ott leszel. Minden ott kezdődött.

Tizenkettedik szín

(*Budapest, XIII. ker. az angyalföldi Huba utcai karmelita templom közelében, 1986. május 3., 06:12*) Még fáj, de oda kell mennem. Jaj, de sajog! Hogyhogy ne törődjek az atomfelhővel? Még egy sarok... Na. Itt is vagyok, az már a templom. A Huba utcai templom. Pont az. Miért pont ez? Nem merek odamenni. Mit mondasz? Odabent megtalálom a választ? Te vagy Isten, ugye? Miért nem látlak? Nem lehetsz bennem. Bennük is ott vagy? Meg akarom változtatni az életem, igen, de ez éppen az a templom. Miért éppen ide? Látod, most megint összeestem. Jaj, odanézz! Az az autó, ott. Az rendőrségi autó, tudod? Hogyhogy miért suttogok? Abban titkosrendőrök ülnek. Tán épp Béci. Biztosan az egyik Béci őrmester. Figyelnek. Nem merek, hagyj! Ne, mégse, ne hagyj el! Undorodom magamtól, ha nem vagy itt. Az a kereszt... az a tekintet... Istenem, miért öltem meg azt az embert? És ahogy sírtak a gyerekei! Meg a felesége. Istenem, az nem lehet, hogy van számomra kiút. Mit mondasz? Ott van bent a válasz? Ott megtalálalak? Értem. Nem értem. És ha észrevesznek a rendőrök? Akkor is ott leszel velem? Mint azon az éjszakán, amikor majdnem meghaltam? Nyílik a templomajtó, valaki bentről kinyitotta. Most kell indulnom, ha elkapnak, akkor is, igaz? Legyen meg a te akaratod! Csak várj meg, jó? Kérlek, várj rám!

– vége –

Budaházi Tibor festménye

Erkölc és teljesítmény

Olvasólámpa
KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

Kaiser László új könyve Németh Lászlóról és Béres Józsefről

A XX. század nagy és figyelmeztető hagyatéka a bizonytalanság. Bergson *Teremtő fejlődését* túlharsogták a fegyverek. Rémeszmék ígértek oly megoldást, mely végeredménye túl van az emberi gondolkodás határain, idegen természetünkől. A diktatúra két nagy változatában a szabadság párolgott el, mint romantikus álom, és maradt a kötelesség. Mégpedig olyan előírás alapján, amely végső győzelmet úgy ígért, hogy az évezredek erkölcsi normákat semmibe vette. A végső cél lett a magasabb szempont. A szeretet a hatalom jéghegyébe fagyott.

Kaiser László legújabb könyvében ennek a kornak a két kiváló személyiségét mutatja be: Németh Lászlót és Béres Józsefet. Viták óceánjából szigeteket tár elénk. Az ellentétek zűrzavara minden új kor emberében könnyen ébresztheti fel az idegenség érzetét. Idő kell ahhoz, hogy rájövünk, hogy nem a hajdani nagyoknak van szükségük ránk, hanem minékünk órájuk.

Előttem az új könyv. Elolvastam. Időszerűsége mindazt felidézi bennem, amit a szerzőről tudok, amit ő vallott és hirdet magáról most is. Szegeden volt főiskolás az 1970-es évek közepén. Grezsa Ferenc tanítása jegyezte el egy életre Németh László világával. A lelkes tanár abban a korban is kutatta nagy írónkat, amikor pártbrosúrát is csatoltak a bölcsészek kötelező olvasmányaihoz. Eszerint Németh László eszméivel készítette elő mindazt, ami a magyar lélekből 1956-ban a felszínre tört. Tehát Németh László világképe homlokegyenest más, mint amit 1956 után az új nemzedéknek tanítani kell. Jóllehet nagy gondolkodónk nem tagadta a szocializmust. Csak úgy vélte, hogy a nagy ideológusok műveit mi is el tudjuk olvasni. Kiszűrhetjük belőlük azt, ami a számunkra szükséges. Nem fontos, hogy erre idegenek tanítsanak meg minket. Más okok is szerepeltek a ma már elfelejtett irományban, de mindez fontos tényező a számunkra, ha szellemi örökségünkről beszélünk.

Kaiser László dramaturggá válásának az idején folytatta Németh László kutatását; közben Tarján Tamás az ELTE-n irányította diplomamunkája elkészítésében. Az akkori színházi élet több figyelmet szentelt Németh László drámáinak, mint a mai. A gondolkodó ifjú számára rendkívül fontos volt, hogy létünk kérdéseire választ kapjon. Bár azt is éreznie kellett, hogy egy-egy nagy mű nem egyszerű minta létünk számára. Valamit megérint a jelenlegi helyes utat kereső ember világából is, de nincsenek merev sablonok. Ilyen érzéssel közeledett Kaiser László igazi gyökereinkhez, eljutott önmagához, és biztos alapokról tekintett szét a magyar glóbuszon. Ezzel a szemlélettel, szent küldetésstudattal látja meg a teljesség szépségét Béres József életművében is.

Íme, a folytatás! Kaiser László úgy véli, hogy a *Béres Csepp* valamilyen módon az a fényes és szinte lehetetlen megvalósulás, amelyet Németh László várt és remélt a tanítványaitól.

Az üdvtan, a növekedésterv elakadhat, a körülmények hatalma kiközökentheti a legnemesebb szándékot is. Németh László hétrészesre tervezett regényciklusa, az *Utolsó kísérlet* – erről részletesen szól Kaiser – félbeszakadt. Mint ahogyan a II. világháborúban hazánk sorsának az irányítása is kiesett a kezünkből. A történelmet már jó ideje nem irányíthatjuk. Egy lehetőségünk van: meg tudjuk mutatni a világnak, hogy a körülmények hatalma nem győzhet le minket, mert az Isten halálát hirdető világban is történik csoda. Itt erre, ebben az egyre inkább meghasonlott földi létben még az mindig megtörténhet – mégpedig a mindennél nagyobb szeretet által.

*...a hatalom emberei járnak
a helyes úton.
Ez volt a kor forgatókönyve.*

Tudta-e Aczél György, hogy ez is megtörténhet? Nem ismerem a képességeit, de az a hatalom, amellyel ő rendelkezett, a csodától félt a leginkább. A kor egészségügyi minisztere Nagy László lelkesedését azzal akarta lohasztani, hogy ha a híres cseppek nem hatnak, akkor a halottak magas száma igazolja a tévedést. Tehát a hatalom emberei járnak a helyes úton. Ez volt a kor forgatókönyve. A párttitkártól szakmai kérdést nem lehetett számon kérni, hiszen ő az eszme mindenek fölötti megtestesülése volt. A szakmát képviselő fölött ott volt az igazgató, ő az államot képviselte, melynek irányítója megint csak a párt volt. A tudás – a szakma – képviselőjét és felelősét a szakszervezeti vezető a dolgozók „érdekében” vonhatta felelősségre. Azt a hitet keltvén, hogy a magasabb vezetés minden területen védi.

Mindez olyan labirintus, amelyet az újabb és újabb nemzedék egyre kevésbé érthet. Fazekas István drámáját, *A megvádoltat* Kaiser László több szempontból elemzi, illetve a színházi előadást is. A fenti hálózati rendszer nem fogta teljesen körül Béres Józsefet, mivel emberi tényezők minden korban vannak. Vezető poszton sem csak ördögök ültek. Ám épp ez a körülmény teszi lehetővé a történet drámaírói kiegészítését: a kassai magyar sors bemutatását.

Különös az a rend, amelyben a fő ideológus csábítja bűnre a „gyanútlan” állampolgárt. Aczél György azt javasolta Béres Józsefnek, hogy távozzon nyugatra. Egy-egy ilyen cselekedet még a családtagok sorsát is beárnyékolta. Vajon Aczél annyira

szerette Béres Józsefet, hogy így akarta sikerét biztosítani, vagy a csodától félt?

A felvázolt hatalmi hálózat győzheti meg az embert arról, hogy azok, akik ennek a nyomását nem tudták elviselni, képesek voltak elhagyni hazánkat, hiszen a jövőhöz fűződő illúziók széthullása, szertefoszlása helyett élt bennük a kinti megvalósulás bizonyossága. Aczél tudta, hogy ez hatalmas csáberő. Különösen az, hogy a kinti híressé vált nagyságnak épp az aczéli-kádári rend „nagylelkűen” megbocsátott.

*Nekem nem átjáróház
ez az ország. Én szeretem ezt a népet,
és nem hagyom el.*

Épp ez a „nagyvonalúság” hozta magával azt, hogy abban az időben készült olyan olasz film, amely azt bizonygatta, hogy „Magyarország Kelet-Európa Svájcja”. Sőt a nyolcvanas években ez a hangulat odáig fokozódott, hogy nem csupán az olasz baloldal több hangadója hirdette, hogy csalódtak a Szovjetunióban, Kínában, de az eszme szempontjából lényegesek vagyunk a számukra, mert Magyarország bizonyítja azt, hogy van létező szocializmus. Még a harminc évvel ezelőtti események után is voltak olyanok, akik azt állították, hogy az eszme érdekében áldozatot kellett volna hoznunk. Ezek a számon kérők nem ismerték igazi küldetésünket.

Németh László harmadik utas elképzelése ezért nem illett bele abba a képbe, amely a nem magyar lelkületű bírálói sze-

rint az egyedüli és igaz volt. Béres József életútja viszont épp arra figyelmeztet, hogy nem a tanácsköztársasági lét a megoldás és a végleges a számunkra, mert nekünk már megvan a mi igazi örökségünk.

Aczél György tisztában volt azzal, hogy az említett nyugati hiedelem kialakításában neki jelentős szerepe volt. Mindezek után könnyű belátni, hogy milyen indíttatással akarta ő elérni azt, hogy Béres József távozzon hazánkból. Ezzel a zavaros ügy nagyon könnyen lezáródhatott volna. Aczél valóban nem számított Béres József válaszára: „Az én őseim itt éltek, itt haltak meg, itt gürcöltek, itt fizettek adót. Nekem nem átjáróház ez az ország. Én szeretem ezt a népet, és nem hagyom el.”

Bekövetkezett a csoda. Nem csupán a Béres Csepp és annak a gyógyító ereje, hanem az, hogy ilyen szeretet egyáltalában létezik. Míg az van, annak pislá fénye fel-felrepes bárhol is, addig van remény, és van, amiben sohasem lehetünk bizonytalanok.

Kaiser László új könyve erről a csodáról győzi meg mindnyájunkat. Olvasása élmény.

Felébreszti vagy fokozza bennünk igazi és nagy örökségünk tudatát.

TUSNÁDY LÁSZLÓ

Kaiser László: *Erkölc és teljesítmény* – Németh László és Béres József, Hungarovox Kiadó, Budapest, 2020

Balajthy Ferenc

Mindentől és mindenkitől

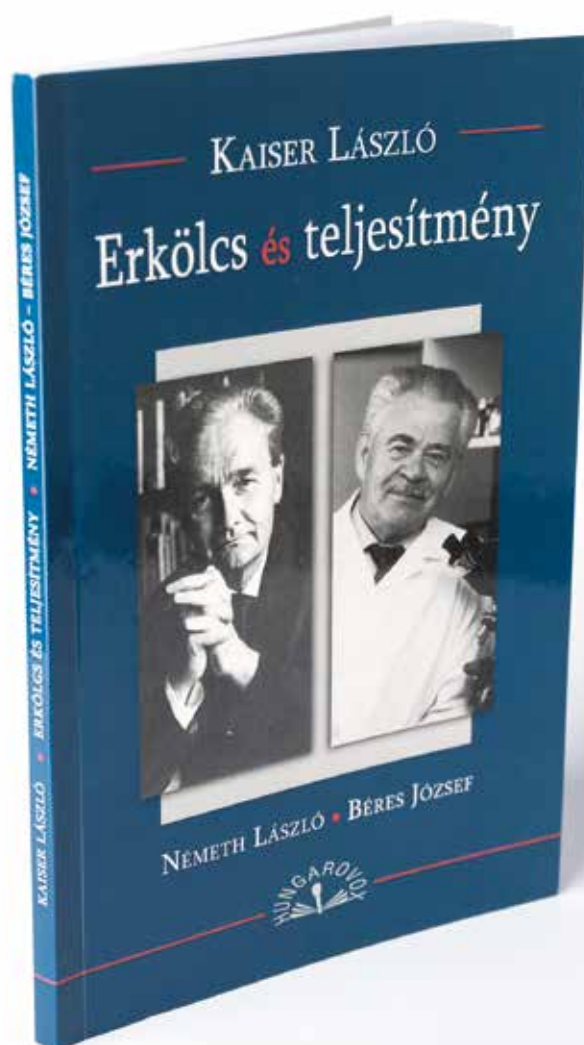
(Magyar sors magyar tollal)
Karant(ének) III. 100.

Eltem földben repülő vándormadár,
Mí, az embernek van, az sosem elég.
Halálra hajsolt vágycak őstengerén,
Lehét, hogy a csillagos ég a határ! –

Mért több a kín, a sirám, mint az élet?
Hisz egyszerszép, megismételhetetlen.
Ha fáj is, az enyém, az egyetlenem, –
És mentől, és mindenkitől félttem!

Szép szívem fakóra szívja majd a Nap,
Keresztutak bogán száraz vér marad,
Bekötöm batyum, s valahol hordozom.

Csak egy álom az egész, már belátom,
Ha úgy leszek, én azt is megbocsátom,
S köszönöm a bajt, a kést a torkomon!

NÉMETH ISTVÁN PÉTER

Kimosott gyökerekkel,

de valahogy mégis – lenni egy fának

(vallomás)

A 100 éves Mészöly Miklós könyveiből az esztendőik során számtalan mondatot másoltam ki, amelyek az olvasás során fontosak voltak számomra, s amiknek jelentése és jelentősége, ha lehet, még napról napra csak eztán válik még súlyosabbá. Meséi közt ott van például a Jelentés egy sosevolt cirkuszról című, amely olvasható gyermekirodalomként, de olyan, a prózához közel maradt lírának (elbeszélő szabadversnek) is fölfogható, mint amilyeneket Mátyás Iván írt. (A mese-novella megjelent az *Alakulásokban* is.) Amikor a tovább gördült cirkusz hült helyét rajzolta meg Mészöly Miklós, igazi költészetet teremtett: „*Aztán a különböző lyukak, kisebbek-nagyobbak. Senki se higgye, hogy közönséges vakondok túrta őket – nem. Romm, az erőművész itt nyomta be a földbe egyetlen pöccintéssel a vaskos cövekeket, a hatalmas sátorrudakat.*” A lírához közelmaradt prózai szilánkjai pedig az *Esti térképben* jelentek meg. A két műnem határáról, mezsgyéjéről, íme a számomra legemlékezetesebb:

*Miután kicseréltük titkainkat,
hogy még titokzatosabbak lehessünk:
csupán a megváltozott helyzet a változás,
mi ugyanazok se lehetünk többé, se más*

Létbevetettségünk tragikumáról diákkoromban *Az atléta halála* című regényéből húztam alá a következő mondatot: „*De láttam már bogarat, amelyiket úgy teremtett az Isten, hogy ha a hátára esik, nem tud visszafordulni.*” Viszont arra is találtam példát, hogy Mészöly Miklós ismerte, átérezte azt a tragikus optimizmust, miszerint a 20. századi brutalizált kultúráknak ugyanúgy lehet jövőjük, miképpen megadatott Kumria rác apácának Budán a 17. század legvégén. Az apáca a megbecstelenítőjének gyermekét hordozta magában. Azért a nagyvilágból akadt, aki másképpen bánt vele: a hollandus Tollius bekötözte a cserepektől származó sebeit a kezén: „*...Kumria így is hálás neki; nélküle biztos nem jutott volna eszébe, hogy a romváros törmelkei alól éppen ő gyűjtse kupacokba a színes üvegeket.*” Amikor Mészöly elakadt a Saulus írásával, maga is egy ravennai mozaik színes darabkáit számolgatta gombostű hegyével. S folytatni tudta a regényt.

Mészöly Miklós nagyon szerethette azokat a bölcs mondásokat, amiket romolhatatlannak tartott. 1990-ben a fiataloknak ajánlotta *A negyedik út* című könyvének tanulmányait. Ebben többek közt Kossuthot és Wesselényit is idézte:

„Áldozat lehetek, de bűnös nem.”

„Szenvedni megtaníthatnak, de félni nem.”

Tudatról, nemzettudatról, egyetemes magyar felelősségtudatról az *Otthon és világ* oldalain olvashattunk. Ezt az igen pontos mondatot is ott találjuk: „*Szent István Intelmeinek politika-*

stratégiája és filozófiája – a soknépűség tiszteletben tartásával megvalósítandó egység és gyakorolt politika; mint általános alapelv – már a maga idejében is úttörő felismerés és cél volt.” („*Ma sem kevésbé az*” – tette hozzá 1994-ben.) Az idős Mészöly egyetlen mondatával ekkoriban tanította nekem: „*Kezdeti irányt mindig a mordály mutat – és ezt követi a sziszifuszi helyesbítés.*”

Mészöly Miklós regényeinek szereplőit könnyű volna felsorolni, ám nála a főszereplő – főképpen kései műveiben – már nem az ember, hanem a táj. Ez a – még a földrajzi értelemben vett hazánál is kevésbé elvont – fogalom. Pannoniának hívja Mészöly (Magyarország latin neve ez), vagy Aliscának a szűkebb páttriáját. (Alisca – ahogyan a többi városnév – nőnemű, vagyis nő. Ez Mészöly szerelmes földrajza. A *Megbocsátás* oldalai Szekszárd részleteit maradandóan láttatják. Ugyanúgy *Az ügynök és a lány* című mininovellájában, amit Kenyeres Zoltán már a megjelenésének pillanatában remekműnek tartott: „*Az ügynök elballagott a Szent Sebestyén-szobor mellett, aztán visszafordult az állomás felé, ahol találomra szállt le. A vonatablakból a dombra futó városka templomtornya ragadta meg a figyelmét: a nap úgy tűzött rá, mintha lángot akarna vetni.*” Emlékezetes képet őrzött meg Mészöly a Szent Sebestyén-szoborról a *Wimbletoni jácint* kötetének záró novellájában is: „*...nem volt sok ésszerűsége, hogy Sz.-be látogassak. Inkább csak az vehetett rá, hogy megnézzem: a főtéri Szent Sebestyén-szobor lábikrájában vajon benne van-e az a fatipli, amit még gyerekkoromban a kirángatott vasnyíl helyett belevertem. Megvolt.*”)

„Mészöly életművében a szekszárdi Szent Sebestyén-szobornál is többször találkozunk lombos és lombtalan fákkal...”

Czigány György emígy jellemzi Mészölyt és prózáját:

„A helyszín maga a történet. A tájkép nála a cselekmény, a figyelem pedig erkölcsi vállalás. Pontosságának etikai értelme van: a stílus ebből fakad.”

Mészöly életművében a szekszárdi Szent Sebestyén-szobornál is többször találkozunk lombos és lombtalan fákkal, az eget és a földet összekötőkkel, hogy szinte Nemes Nagy Ágnes intelmét halljuk: *Tanulni kell a téli fákat... A Film* című regényében az Öregemberről és az Öregasszonyról versszerű mondatot told a szövegbe, s kiemeli azt kurzivált szedéssel: „*Akik a hegyről lemennek, magukban halkán énekelnek.*”

Robert Burns költeményére játszik rá az író, a következőre: „*John Anderson, szívem, John, / együtt vágtunk a hegynek, / volt vig napunk elég, John, / szép emlék két öregnek. / Lefelé ballagunk már / kéz-kézben csöndesen, / s lent együtt pihenünk majd, / John Anderson, szívem.*”

A *Film* idős emberpárját szinte minden olvasó nagyon helyesen a haláluk pillanatában a fákká változtatott Philemonnal és Baucisszal azonosítja. De a hegyre együtt felhágó s onnan aláereszkedő életútjukat ugyanúgy látnunk kell. Hegyre föl, hegyről le, ennyi a *via vitae*. (Arany János *Lejtőn* című költeménye él ezzel a metaforával, valamint Vas István, amikor Itáliából hazatérte előtt még a vonaton arra gondol, hogy „*utam innen a mélybe visz*”). Mészölynél a Csaba utcai kaptatón „...*már nemcsak az Öregember zihál, hanem az Öregasszony is...*” Valamint a másik irányban „...*az Öregember lépései amnyira felgyorsulnak a járda lejtésétől (inercia), mintha csakugyan előttünk akarna a színhelyre érni.*”

...a hegyre együtt felhágó s onnan aláereszkedő életútjukat ugyanúgy látnunk kell.

Mészöly Miklós 1987-ben belekomponálta a *Sutting ezredes tündöklése* című kötetébe a *My Jo* című, két hangra írott etűdjét. FÉRFI és NŐ a két hang tulajdonosa. A harmadik szereplő – két versidézet erejéig – a versmondó, aki az etűd elején a Szabó Lőrinc fordította Burns-költeményt szavalja el. A FÉRFI és a NŐ útját, párbeszédjét az emelkedőn addig kíséri a szerző, amíg a célt meg nem pillantják. Vagy azt, ami egészen olyasmí, mintha ama cél vagy valami – értelmes vég volna. Mind a beszélgetésükben, mind pedig az utolsó stációjukban ott vannak a fák. Fává fognak válni maguk is, anticipálja a FÉRFI, aki a kezekről úgy beszél, hogy az egyik kéz kőrishől van, a másik csont-húsból.

FÉRFI.

Fák nem nőnek az égig.

NŐ.

Odáig nem. Csak lehajlanak.

Az utolsó sorokban:

FÉRFI.

Én már látom a kerítést...

NŐ.

Nem kerítés az.

FÉRFI.

Csak fák?

NŐ.

Meg lehajló ágak.

Mészöly Miklós éppen addig vezeti öreg hőseit, amíg az út innen tart. Ahogyan Saulus sorsát csak addig a nagy fényig kísérte figyelemmel, ahol már eldőlt, hogy azon túl Paulusz-szá válik.

NŐ.

Innét már nincs messze a gerinc.

Onnét már különben is lelátni.

Elegendő volt a dialógusban ennyi is: „*lelátni*”? Igen, Mészöly miért is bajmódná a lejtőn való aláereszkedés ábrázolásával, jóllehet tud az inerciáról, ám a hegygerincről lefelé tartó utat, az öregedést és agóniát mint tájat, felesége, Polcz Alaine tanatológusként jobban ismerte... Ezt a nem egyszer ismeretlen területet az író járta be.

SZ. TÓTH GYULA

Zsibbad az ember

A velünk élő bacik, járvány, vírus, vakcina. Ránk jár a rúd. A költőket, írókat, zenészeket, művészeket megihlették a motívumok. Sorra születtek a művek. Radnai Istvánt szerencsére elkerülte a járvány, ám a hatása nem. Verse megjelent a *Búvópatak*, 2020. májusi számában, időszerűsége okán, az értelmezés kedvért szükségesnek tartjuk felidézni.

Járvány

Kerek egész a kő a jégbe zárt anyag
tűzbe égett molekula örök a fagy
ős-hidrogén alkotta mutáció
véletlen változás lét-molekula
ítéletet hirdet első stáció
elektron-kacsokkal fojt pokol ura
kristályba fagyott halál erenes-anyag
élősködik bennünk a kapzsi láncolat
mely hajt és morzsol akár kemény követ
hitetlen sejtjeinkbe falja magát
a bölcsesség elhal feleselsz öreg
időd lejár babona-spirál achát
ha megszólal benned a teremtő tudat
magadban véled keresed a tévutat
ha kénsárgán elpárolog a lélek
kevély tested mint földköpeny törékeny
melyen áthalad a teremtő lényeg
gőgjében gúnyolódik az igéken
a kövek szépsége e parányi tökély
túlél az érc vak szolgálószton ősztokél
nem észleled hogy hit a szerves léted
a rend a véletlen sejt fölél emelt
alkotni szólni rendelt az élet
a múlandó köt meg amikor letelt
táncol az élet határán a véletlen
szólít az úr de benned kő és jég terem

Kicsit belemélyedünk a szövegértés, a szövegértelmezés jegyében.

Verses kórtani láttelet. Tetőtől talpig és még tovább. Fiziológia állapotunk költői képekben kimutatva. Átvizsgálva a modern élettan jegyében: a belső környezet (milieu intérieur) a külső környezetben (milieu extérieur), azok együttélése, viszonyuk. Komplex élettan – vírus élettan, baktérium élettan, növényélettan, állatélettan, humán élettan (Az eltérő helyesírások a szakirodalom alapján rögzítve.) Humán élmény természettudományos övezetben. Mechanikus naturalizmus lírában kifejezve. Fiziológiánk költészeti átvilágítása: kórokozók kimutatva, hatásuk megjelenítve. És mégis szép. A szép szürrealizmusba hajlik. „Ott” mi a szép? Lautréamont szerint: „*Beau comme la rencontre fortuite sur une table de dissection d'une machine*

à coudre et d'un parapluie. – Szép, mint a varrógép és az esernyő véletlen találkozása a boncasztalon.” Milyen szelíd ez a szép! A szürrealizmus már-már romantikussá edződik. De mennyivel más most mindez a vers által, a realizmus szűrőjén, a kor változik, az elemek összetartoznak, „a kövek szépsége e parányi tökély...”

Merthát a posztmodernben járunk. Hosszan lehetne boncolgatni, erre itt a versben a világkép és a nyelvezet vonatkozásában „ütős” argumentumokat találunk. Például: hogyan kezeljük „a beszédfordulatot, amely egy absztrakt fogalmat a fizikai világgal kapcsolatba hozza”. Jacques Derrida ír erről, a „trope-ok igazságtartalmáról”, amikor lényegi kapcsolat jön (jöhet) létre a szó és a dolgok között... „a trope-ok, akárcsak egyik formájuk, a metafora, explicit módon úgy funkcionálnak, mint a »Fehér Mitológia« ontoteológiai manifesztációja, ami elviseli az »átmeneti értelemvesztést« azért, hogy a megfelelő eredményre jusson.” Ezt Makai Mihály idézi kitűnő könyvében: „*Merre vagy szellem napvilága*” (177.). A versben a tudományterületek közötti „áthallások” elfogadhatóak, nem zavaróak, nem akarjuk a szöveget tudományos kontroll alá vonni. A beszédfordulatokkal, a nyelvi képekkel az analógiák kifejezik és megértetik az állapotot, színesítik és gazdagítják a költői nyelvezetet. A szöveg nem táplál hamis tudatot. Miként az előfordul Yuval Noah Harari *Homo Deus* – A holnap rövid története című könyvében, amelyről, alapos elemzés nyomán, többek között ezt vontam le: „*A munka tudományos elemekre hivatkozva, bravúros szellemi teljesítmény, veszélyes fikció. Hamis tudatot táplál.*” (Tanári notesz, 249. o., és Partium, 2020/2., tavasz, 107. o.)

*„A melankólia helyébe a bátorság,
a kétségébe a bizonyosság,
a kétségbeesés helyébe a remény...”*

A Radnai-vers tudást sugároz és költői bölcsességet. Amikor zsibbad az ember, nagy szükség van erre. Hogy mennyire így gondolom, Lautréamont szavaival támogatom, akinek eredeti neve Isidore Lucien Ducasse, második műve, *Maldoror énekei* (ford. Bognár Róbert): „*A melankólia helyébe a bátorság, a kétségébe a bizonyosság, a kétségbeesés helyébe a remény, a rosszindulatéba a jó, a panaszkébe a kötelesség, a szkepticizmuseba a hit, a szofizmus helyébe a hűvös egyenlőség, a büszkeség helyébe a szerénységet helyeztem.*” A szofizmust, Lautréamont nyomán, nem a „szócsavaró”, a „tudáskodó” értelemben használom. Itt melegen ajánlott hideg filozófiáról van szó. Esszé is lehetne, az is: lírai esszé. Esszévers a javából. Figyeljünk csak: „*a kevély test gőgjében gúnyolódik az igéken... túlél az érc... ha vak szolgálószton ősztokél, nem észleled, hogy hit a szerves léted, a rend a véletlen sejt fölél emelt...*”

Ez nem rábeszélés, itt ridegen is fortyogó, ám ékesszóló gondolkodás lüktet. A beszédmódot megfejteni feladat. Rajta! A múlandó köt meg, amikor letelt, táncol az élet határán a

véletlen, szólít az úr, de benned kő és jég terem. Megrendítő figyelmeztetés. Ha nem tudsz mozdulni, kővé válsz, jégverembe merevedve. Fontos üzenet. Mert nagy a veszély és az esély, hogy a mostani kaotikus és apokaliptikus világhelyzet az emberből a rosszabbik énjét hozza elő. Vannak erre utaló mozgások.

A cím összetett metafora, nyelvi, fogalmi megjelenésével társadalmi és kulturális, testi és idegi rendszereket fog át. Napjaink égető jelenségeinél tartunk: virtuális demokrácia, mesterséges intelligencia. A vers több szálon kapcsolódik a fentebb már említett Harari-könyvhöz. Radnai a természetes intelligenciát félti, erkölcsi felelősséggel érte emel szót. Vagyunk néhányan így. Egy fiatal francia filozófus, Gaspard Koenig is kemény ellenvetéseket fogalmaz meg Harari teóriáival szemben. (KOENIG Gaspard, *La Fin de l'individu. Voyage d'un philosophe au pays de l'intelligence artificielle, Paris, Éditions de l'Observatoire/Himensis, 2019, 15. Az egyén vége. Egy filozófus utazása a mesterséges intelligencia vidékén, a cím ford. Sz. T. Gy., magyarul nem jelent meg.*) Szerinte a történész bestsellerré lett könyvében szédületes jóslásokat ereszt meg. Például: a mesterséges intelligencia ipa-

ri applikációi felgyorsítanak és megvalósítanak a jelenkori tudományok felhasználásával megideologizált szabad akarat eltűnését. „Mindezzel rá akarnak venni bennünket, hogy megkérdőjelezzük az egyéni racionalitás primátusát.” (Sz. TÓTH, Id., m.) Koenig szerint a virtuális demokrácia személyes interakciók révén működhet, mely közösségi döntésekre épül. Az embereknek szükségük van arra, hogy kifejezzék hovatartozásukat és elkötelezettségüket a konkrét szabadságot illetően. Harari nézeteivel vitázva, a Homo deusztól eljut az emberi fenevadhoz. Az egyént vissza akarja helyezni a mesterséges intelligencia szívébe, hogy megmentse ezt a gyengeségekkel, haragvással teli, de rejtett nagysággal bíró, bepiszkolódott fenevadat. (La bête humaine, utalás Zola 1890-es regényére, magyarul Az emberi dúvad, ford. Adorján Sándor; Révai, Bp., 1928)

Úgy vélem, összeérnek a szálak. Korszakos műdarabnak tartom Radnai István versét. Művészi nyelvezetével, gondolati rendszerével a jelenből korszakokat érint, szel át, műfajt újít meg a kulturális hagyományok értékfolyamatában. És hogy ebben lenne „némi” konzervativizmus is, nem is említettem. Hagyjunk élvezetet másokra is.

F. Á. Mozaikok

Ma kaptam a szomorú hírt: 77 éves korában meghalt Farkas Árpád. Egy jó barátal szegényebb lett a földünk. Kányádi Sándor temetése után készítettem egy interjút vele. Most az ő temetésének idejét éljük. 77! A matyó misztikum szerint ez 2 kasza. Ki lesz a harmadik? Vagy már kettő volt, Sütő, Kányádi és ő lett a harmadik? Nehéz ezt most értelmezni!

...

Jézus tanít, övé az örök élet. A zsidók zúgolódtak, hogyan mondhatja: az égből szálltam alá. Szeretnénk az egyszerűt, a kézzel foghatót megfogni, de amikor ott vagyunk, elcsodálkozunk, és nem hiszünk benne.

Az irodalom ilyen volt, ennyire földközeli '80 körül. A teljésre, a véglegesre vágyunk, de akarunk-e, tudunk-e ezzel élni? A táplálékra szükségünk van, hogy együnk belőle, mert különben túl hosszú lesz a földi út. Ezen próbáltál enyhíteni magad is, a hosszú út gyötrelmeiben.

...

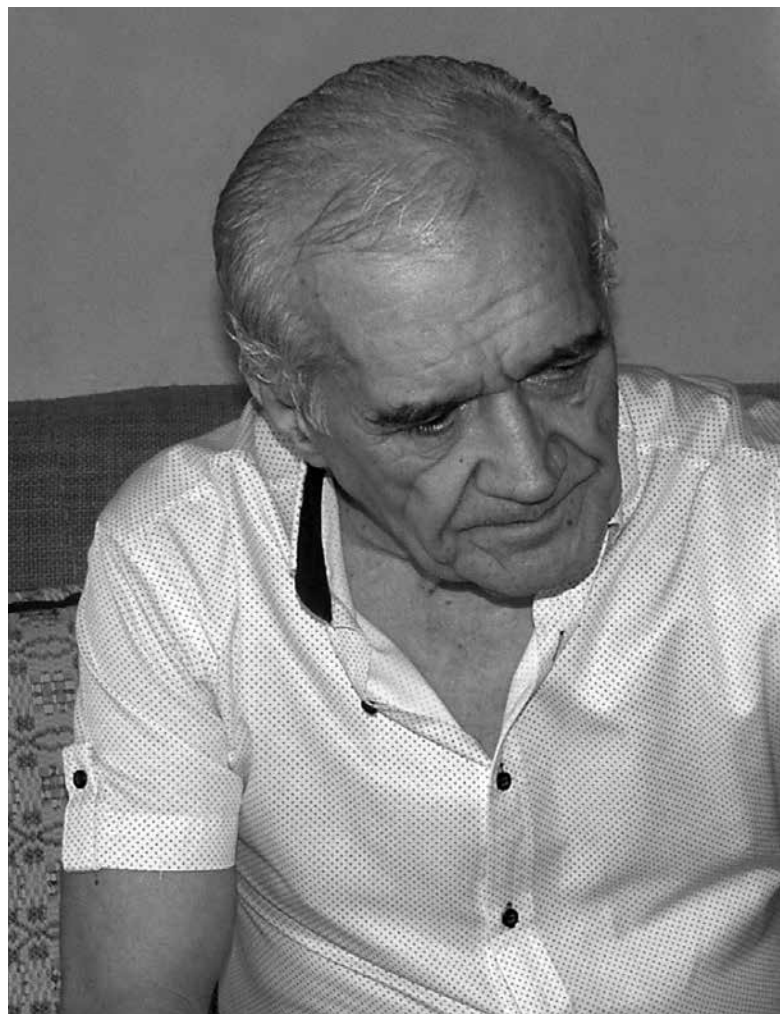
Iránymutató költő lett. Volt elhatározásom, hogy programba illesztve meglékeljem gondolatait, vallassam a magyar forradalomhoz való erdélyi csatlakozásról, az 1956-os forradalom erdélyi szereplőiről. Ő akkor is beszélt, mert orra alá dugtam a mikrofont, s intelligens ember lévén ebben a beszorított székely létben nem küldött el az Alföldre. Beszélt, és az is megmaradt mementónak, sosem kimosott ereklyének.

...

Őrület, hogy nem szól az a rádió, mint akkor, 1982-ben és már 2021-ben sem. Miért ez a végtelen csend? Valaki újraírt valamit? Csupa csönd a világ?

...

Árpi fejében írógépek motoznak, mert nincs befejezve a nagy mű, nincs megállás, szerkeszt... Leül, régi mozdulattal egy cigarettát húz elő, leteszi elém a kávé, mint régen, 36 évvel ezelőtt, előveszi új, válogatott verseinek kötetét, és dedikálja.

Farkas Árpád

...
A magyar állam kitüntetése után nagy szerénységgel vetted át a sepsiszentgyörgyi Pro Urbe díjat, pedig azért kaptad, mert a művészetekkel foglalkozóknak is jár ilyesmi.

...
Kérdezem: *Ott voltál Kányádi temetésén. Mit gondolsz, Sándorunk sértett vad módjára távozott vagy szelíd őzként?* Sodor egyet a cigarettáján, tagoltan beszél: Kányádi nevét a sértődésekkel kapcsolatosan meg lehet említeni, mert ő sokkal színvonala-sabban gondolkodott ahhoz, hogy megkerülhetetlen ember is maradjon, A köztünk lévő korkülönbséget a Nyikó mosta egybe, mert én még diák voltam, mikor ő „nagyon öreg ember”, a harmincat jóval meghaladva. Aztán ahogy telt az idő, az emberi természet különbözőségéből adódó távolságok mindjobban csökkentek és barátságga szelídültek.

...
A szép lassan süllyedő hajón ismerkedtek össze, pedig egy vidékről származtak. Sokáig fújták együtt, egészen addig, míg Sándor be nem menekült a fák alá. Végleg.

...
Nem volt ez könnyű, Árpi! Viszonyulva megfelelni az ország törvényeinek, melyben élni kényszerültél. És vájtad az alagutakat a hóban. Hogy lássák: lehet! Mert érdemes megmaradni így is, itt is. Ott is. Ideig-óráig elhittétek, hogy átkeltek azon a szörnyű hídon, mely már akkor is, ami mindig is recsegettropogott, de lennie kellett egy túlsó partnak is, így ringattátok álmaitokat. Hogy majd ledől, és lesz valami. Autonómia vagy olyasmi. Ebben a hívő ember csalódása a legkegyetlenebb.

...
Árpi is eltávozott. De vajon hagy-e űrt az irodalomban, kedvelőinek táborában, a Székelyföldön, egyáltalán a létezés bármely részletében? A lelkekben, és abban a közösségben, amelyik megtanult szövegértelmezően olvasni, ott minden biztonnal óriási űrt hagy. De a közéletben s még a politikai életben is, dacára, hogy a napi politikába jó érzékkel nem kapcsolódott be.

Kerék Imre

Búcsú Ilonkámtól

...
Ilonkám, édes Egy-felem,
mily Sors berzenkedik velem,
hogy tőlem Téged elragad? –
nem látom tündér arcodat,
nem szorítom gyöngéd karod,
nem nézek rőt alkonyatot,
s a hajnalt, ha ideje jó,
más virágok bújnak elő,
mint ficánkos, fürge csikónk,
és minden, minden, ami volt...
és minden, minden, ami volt...

2021. február

...
Van, akiben eltart máig a gyász, mint a remény 1989-ben, hogy lesz ez jobb is, aztán elfagytak a reményt szállító csövek. Ez a gyász eddig-addig, ebben-abban az emberben eltart tovább is, mint a ma fogadott „*emléked szívünkben él örökké*”?

...
Nem álltál be a nyüzsgölődésbe. De a hited nem csendesedett abban sem, hogy van tétje a kiadásnak meg az írásnak. Gyönyörű új köteted tartom a kezemben (Én nem ilyen lovat akartam), melynek lapjai már nem gyűrődnek tovább ujjaid alatt.

...
*Lettél a megmaradás
és a helyben maradás példaképe,
a helytállás leképezője.*

...
Hogy mi volt a lét tétje? Talán csak annyi, hogy e hangzavarban lehetőleg ne rekedj be, s füled se duguljon el. Büszkén vallottad, hogy nem jutott eszedbe, hogy elköltözz, bár költöztél te is... egy tömbházzal arrébb. Lettél a megmaradás és a helyben maradás példaképe, a helytállás leképezője. Nem kellett magyarázkodnod, különböző okokra hivatkoznod. Már nem fogsz legyalogolni a földgömbörl...

...
Félretaszígták ott is, itt is, félresöpörték az igazi tűzcsiholókat, *a legnépszerűbb férfiakat, kik a legsötétebb időkben bizonyítottak, nem a koncert való alkudozásban*, mint a legismertebb Tökés László vagy Király Károly e korszakból.

...
Büszkén és felemelt fejjel vállalhattad, hogy erdélyi, székelyföldi ember vagy.

...
A te költészeted a környezet atmoszférájában fogant. Olyan jellegű versek, amelyeket a világ bármely táján élve nem lehet megírni, de a világ bármely sarkában befogadhatóak, olyanok, melyek magukban hordozzák egy történelmi tájegység jellegét, vagy miként egy interjúdban nevezted: fűszerillatát. Verseid olyanok lettek, mint a kor. Lehettek volna szebbek sokszor, de lettek örökérvényes lenyomatok, kordokumentum-lélekversszakok.

...
Nekem tetsző mondatod ez is: *Én a kitüntetések előtt kitüntettem magam azzal, hogy nem sikerült ugyan nagy ívet adni a pályámnak, ahogyan azt az irodalomtörténészek próbálják összerakni, de igyekeztem az egészségemet annyira karbantartani, hogy saját utókoromat megéljem, lássam, mondjuk halálom előtt egy-két évvel már, hogy mi történik azután, ha végleg elmegyek.* Megláttad-e? Talán ebben az utolsó kötetben igen.

...
Ha költő valaki, csak azután derül ki, miután legalább háromszor lekaszálják sírjáról a fűvet – mondtad. Na, a kecskék lassan nekilátnak a legelésnek. Sajnos, a kecskék... De ez csak játék az ismeretlennel.

...
Tehát elment...

SZÍKI KÁROLY emléksorai

P. BUZOGÁNY ÁRPÁD

Semmi, soha

Késő délután a kikötő felé eső kis, szűk utcákban kóborolt Attila. Színtelen kóborlás volt ez, sehol egy ember a nagy forróságban, a máskor hangos utcai árusoknak nyoma se volt. Az alacsony, világos épületek ablaktáblái zárva, a keskeny kapuk mögötti szűk udvarokban mintha most nem is lett volna élet. Az árnyékos oldalon is mintha kemencék lettek volna az épületek, nem lakóházak. Megállt egy alacsony fa kis árnyékában. Valami érdekes, különleges ajándékot szeretett volna vásárolni, most az egyszer nem másnak, hanem magának. Legalább egy színes karkötőt, érdekes színű kőből egy furcsa figurát. Egy békát, amilyent sok éve ajándékba kapott, egy vidám beszélgetés után, de arra hivatkozva. Gyenge vörösés színű, kemény kőből faragták, és egy hűvös nyár végi éjszaka beszélgettek róla egy teraszon, pár korty ital mellett. Most nem kínált ez a városka semmit neki, pedig délelőtt milyen szibongó népség töltött meg minden apró utcát!

Elindult tovább. Gyermeket látott egy ház előtt, amint a közelükbe ért, éppen csak ránéztek. Az ismeretlen, idegen népség egyetlen feladatot teljesíthetett itt: megvásárolnak mindenfélét, amit számukra kínálnak, ételt és ruhát, rézedényeket, nyakláncokat meg bőrovecket, aki pedig nagyobb fogásra vágyik, innen-onnan, a környékről előkerült csonka, régi edények tulajdonlása által véli, hogy egészen különleges emléket vihet haza. Hogy aztán, pár nyár után, a polcra a szemébe kopjanak.

Szinte vég nélküli játék.

Kiszáll, kimarad az, akinek elnyerték minden pénzét.

Leült a fal tövébe, rágyújtott, és a gyermekeket nézte. Aprópénzzel játszottak, úgy, mint máshol a nagyobb gombokkal szokás. Aztán egy kis deszkadarabot támasztottak a falnak, arról gurították a vörösréz pénzeket. Fényes volt mindegyik, sokat használt, naponta más és más kézen megforduló pénzek. Akinek a pénze arasznyi távolságba kerül a már elgurított pénzekhez, elnyerte. Persze a kisebbek eleve hátrányban voltak ebben a játékban, hiszen araszuk kisebb volt, mint nagyobb társaiké.

Szinte vég nélküli játék. Kiszáll, kimarad az, akinek elnyerték minden pénzét. De ha kerül is ilyen, kér valamelyik társától, mert minél többen játszanak, annál érdekesebb, nem mellelesleg nagyobb a nyerési lehetősége is mindenkinek.

A szemben levő házak valamelyikéből halk, vontatott ének hallatszott. A csukott ablakok mögött vajon hol énekel az a nő? Gyermeket altat? Egyedül van, és valami unalmas munka közben kezdett énekelni? A házak közt egy macskajárásnyi hézag sincsen, egymáshoz simulnak, nem tudni, meddig tart egyik és hol kezdődik egy másik család lakhelye. Az énekszó egészen elhallkult, a gyermekek sem figyeltek rá. Az egyik ablak-

táblát valaki megnyitotta, egy kis pattanás, koppanás jelezte ezt. Arra nézett, de csak jó idő múlva vette észre, amikor háromujjnyi résre nyitották meg. Valaki őt figyel, mert ha a gyermekeket nézné, talán kiszólt volna nekik.

Egy öregasszony nézett ki, szigorú arccal. Nem sokkal később nyílt a kis kapu, botra támaszkodó öregember lépett ki az utcára. Ahogy Attilára nézett, nem sok érdeklődés látszott az arcán. Szemében inkább elutasító szigorúság volt.

– Kit keresel, idegen? – kérdezte franciául. Attila arra gondolt, talán háborúkat megjárt öreg a kérdező, aki egy idegenel szót érthet.

– Nem keresek senkit – mondta neki, és intett, jöjjön melléje, az árnyékba.

Az öreg átsántikált a keskeny utcán. Megállt mellette. Aztán tőle kétlépésnyire leereszkedett a fal tövébe. Kissé előrehajolva ült. A botját maga mellé húzta. Attila cigarettával kínálta. Rágyújtottak, és hallgattak.

Az ablak a szemközti házon megnyílt, az öregasszony patogó hangon mondott valamit. Az öreg röviden válaszolt. Aztán feléje fordult.

– Azt mondja, valakit keres.

– Nem keresek senkit. Soha nem jártam itt.

Az öreg, miután elszívta a cigarettát, azt mondta, rá se nézve:

– Ha jártál volna itt, azt az embert keresnéd, aki már járt itt.

– Nem keresek senkit – ismételte meg. – Holnap elutazom.

– Aki ide jön, mind elutazik. Itt van egy-két napig, aztán megy tovább.

– Igen – bólintott Attila. Nem látta értelmét ellenkezni az öreggel. Ő így látja a sok idegent, akik turisták. Esznek, vásárolnak, aztán elmennek.

A gyermekek félbehagyták a játékot, és körük gyűltek. Csak egymás között beszéltek, a két felnőttöz nem szóltak. Külön világ – gondolta Attila. Mint ahogy külön világ azoké is, akik itt megfordulnak.

Az öreg kért egy cigarettát. Aztán beszélni kezdett. Hogy ő is járt nagy városokban, ahol pár napig lakott, mert nem akart ott élni. Akkor még fiatal volt. Most jobb lenne egy nagyobb városban élni. Itt már neki nincs munkája. Halászni nem jár, öreg és gyenge. Bőrovecket készít. Attila nem mindent értett meg, de inkább bólintott, minthogy újrakérdezze. Nyáron jó, mondta az öreg, amikor sok az idegen. Aztán felállt, és anélkül, hogy elköszönt volna, bement a kapun. A gyermekek is elmentek, jó távol kezdtek más játékba.

Felállt és továbbment. Most már biztos, hogy az öreg nem jön vissza. Pedig arra számított, hogy visszajön, és megpróbál neki eladni valamit.

Az árnyékok kezdtek terebélyesedni a falak mellett. A meleg azonban mintha estig tartana.

Lement egészen a partig. Apró csónakok, csaknem mind kékre festve, most így gazdátlanul olyan látvány, mintha az egész városka elköltözött volna innen.

Teát ivott a parthoz közel egy kis kocsmafélében. Alig volt vendég. A turisták inkább a fényes, elegáns helyeket kedvelik, bár azok majd később nyitnak. Akkor az utcát elárasztja az ételszag, apró gyermekek koldulnak, unott asszonyok várják a vásárlókat a kapuk előtt, az utca szélén. A férfiak alkuszna, kínálnak, a nők ilyenkor hátrahúzódnak.

Aztán a parton sétálgatott, amikor a szél már tovalengette a forróságot. Szép, nagy kagylódarabot választott a homokból, a nagyobbjából fényképtartókat ragasztanak össze, vagy hamutartónak is használják. Az érdekesebb színűekből nyakláncot készítenek.

Amire visszatért a kis utcákba, megélenkült az élet. Gyermekek futkároztak, idős asszonyok kiabáltak egymásnak, az idegen azt vélheti, veszekedős kedvükben vannak, de holnap meg holnapután is ugyanilyen hangosak lesznek. Dohányzó férfiak unatkoznak az áru mellett. Bennebb, a központhoz közel nagy teraszokon egyenruhás fiatalok szolgálnak fel. Legtöbbjükön hosszú kötény, nagy pincérzsebekkel, és udvariasan lesik, hogy a vendégek intsenek nekik.

A piac környéke késő délután pusztá volt, most meg túl hangos. Halszagú minden, és mintha az illatból csupán a rothadás szaga maradt volna. Kuttyákat kergetnek tovább, árut hordanak be, és harsányan kínálják a portékát.

A főtér tele volt emberrel. Túlso felében a meleg kövekre ülve várták, hogy két cirkuszista elkezdje a mutatványt. Tüzet fújtak, tojásokat dobáltak a levegőbe, és a földtől alig arasznyira kapták el, aztán egy kisgyermek akrobata mutatványait tapsolták a nézők.

A tiszta égbolton fényesek voltak a csillagok. Apró fények villantak az ablaküvegeken, a teraszok poharain, és fények lüktettek a szemekben is, akár a halk, lendületes zene. A világos ruhák, a leburnult arcok látványa összekeveredett az épületek és járdák tompa színeivel, Attila számára furcsa egyveleg volt, amit a hangos szó, a szekerek kerekeinek zaja és az ételszag tett kopottá. A piac és a tömeg harsány hangjai mintha felülírták volna benne a kis utcák álmos délutáni csendjét. A bámu-

ló szemek mélaságát, az égbolt tisztaságát. Máshol a nyugalom ideje az éjfél közeli óra. Itt a zsiromgásé. Árusoké, vendéglősöké, a délután még bágyadt, az esti hűvösben felfrissült embereké, a tömegé.

A kagylót kivette zsebéből, ujjai között forgatta. Aztán ki-markolta zsebéből az aprópénzt, beleöntötte a kagylóba. Feltette egy kerítés párkányára. Vissza se nézett, hogy kap-e utána valaki.

Halszagú minden, és mintha az illatból csupán a rothadás szaga maradt volna.

Álmában nagy hajót látott, körülötte apró halászcsonakok ringtak a felvert hullámokon. A halászok éppen kihúzták a hálót, benne fényes kagylódarabok. És sok-sok vörösréz fém-pézt, köztük néhány csillogó testű hal. A parton fúvószene-kar játszott, mögötte szabályos sorban a fiatal, kedves arcú pincérek, mintha búcsúztatnák a hajó utasait, akik ismeretlen helyekre utaznak, lakásaik biztos menedékébe, ahol apró üveg poharakon villan meg a reggelek első fénye. A sánta öreg a botjával integet a nagy hajó után, a pénzzel játszó gyermekek a harsány zenekar játszotta dallamot éneklük tele torokból. A környékbeli utcák ablakai mind kitérve, mintha eltűntek volna róluk a pontosan illeszkedő deszka ablaktáblák.

Aztán azzal a gondolattal ébredt hajnalban: ebből semmi nem lesz, soha.

Csontos Márta Márciusi újrakezdés

A Mester keze végig vitorlázott az égen, tövestől kicsavarta a tél gyökerét, felmentette az északi szelet a szolgálatból, megnézte a hibajegyzéket, majd gondos mérlegelést követően kiállította a hatályát veszített időszakról a halotti levelet.

Megnézte az eltűntek listáját, a kiszáradt medrekbe nedvet simított, karjára virágszárakat növesztett, s a vastagodó szirmok közül kiengedte a teremtés illatát.

Várai Artúr illusztrációja

A remény pillanatáig

Norman Stone rövid történelmi vázlata Magyarországról

PALLAS
ATHÉNÉ
BOOKS

Ma Magyarország kis ország, ám sokkal nagyobb érdeklődésre tarthat számot, mint amit mérete és szokatlan nyelve indokolna – vallja Norman Stone skót történész, aki hálás azért „a furcsa végzetért”, amely összefonta sorsát az országgal. Könyvében arra vállalkozott, hogy a nagyvilág számára felvázolja Magyarország történelmét a 19. század második felének virágzó időszakától egészen 2010-ig, „a remény pillanatáig, ami nem jellemzője a magyar történelemnek”.

A történész összefoglaló értékelése szerint Magyarországnak volt egy jó 19. és egy borzalmas 20. százada: szörnyű vereség az első világháborúban, 1919-ben egy kommunista epizód, az 1920-as trianoni szerződéssel az ország megcsonkítása, kétharmadának az elvesztése. Aztán következett a második világháború, a náci, majd a szovjet megszállás, végül 1989. október 23-án az ország parlamentáris demokrácia lett, és a szovjetek beleegyeztek abba, hogy kivonulnak.

Az is kiderül, hogy a The Daily Telegraph képviselőjében Norman Stone is ott volt akkor a parlamentben, ahol „kövér arcú, malacszemű emberek szavazták meg saját megsemmisülésüket, de előtte bizonyára biztosítottak maguknak valami kényelmes pozíciót, menekülőutat. Kint azonban megható volt, hogy az emberek valahogy másképp jártak az utcán, végre valami jó hírt kaptak a magyarok”.

Két beszédes térképpárral indul a könyv: Magyarország 1914-ben és 1920-ban, illetve 1941-ben és 1947-ben. Mindez kommentár nélkül, a szerzői előszót is megelőzve tárul az olvasó elé. A történelmi eseményeket ezt követően öt fejezetben tárgyalja: *Abszolutizmus és kiegyezés; Dualizmus (1867–1914); Háború és forradalom; A kommunista hatalomátvitel; Az 1980-as évek, és ami azután következett.* További külön fejezeteket szentel három személyiségnek: *Horthy admirális; „Egy őrült öregember” (1948–1956); Kádár* címmel.

...kövér, malacszemű emberek szavazták meg saját megsemmisülésüket, de előtte bizonyára biztosítottak maguknak...

Az őrült öregember Rákosi Mátyás, névadója pedig Fekete János, aki a Kádár-korszakban a magyar főtárgyaló volt a Valtalaalpnál. Egy partnerének, akivel baráti kapcsolatba került, mondta azt, hogy Rákosi „őrült öregember” lett. Valójában nem volt öreg, 1952-ben ünnepelte – jobban mondva szürrealista orgiákkal ünnepeltette – a hatvanadik születésnapját, de ki tudja, hogyan formálta át az agyát a tizenhat börtönben töltött év – teszi hozzá a történész.

Az utolsó fejezet konklúziója, hogy a posztkommunista korszakba való átmenetet nem jól kezelték, és hogy ezért jó részt az európaiak kárhoztathatók. Nem valósult meg az első szabadon választott kormányfő, Antall József álma, hogy az ország tíz éven belül eléri az osztrák életszínvonalat. „De körvonalazódik a régi Habsburg-egység egy homályos változata, és a magyarok tanulnak.”

Norman Stone (1941–2019) skót történész, író. Az egyetemet elvégezve, 1962 és 1965 között a közép-európai történelmet kutatta Bécsben és Budapesten. Az ankarai Bilkent Egyetem Nemzetközi Kapcsolatok Karának professzora volt, korábban pedig az Oxfordi Egyetem professzora és a Cambridge-i Egyetem rendszeres előadója, valamint Margaret Thatcher miniszterelnök tanácsadója.

A *Magyarország* című kötet, valamint a Pallas Athéné Könyvkiadó (PABooks) korábban megjelent kiadványai megvásárolhatóak a PABooks webáruházában, a WWW.PALLASATHENEKIADO.HU oldalon. A kiadó kiemelt figyelmet fordít a közösségépítésre is. Facebook-oldalán (WWW.FACEBOOK.COM/PALLASATHENEKIADO) és podcastcsatornáján (elérhető a Spotify- és az iTunes-platformokon) az érdeklődők további hasznos, érdekes információkat találhatnak a megjelenő könyvekről és a hozzájuk kapcsolódó eseményekről.

Szutrély Péter

Karikaturitisz

„Caricare”, mondja az olasz, vagyis túlzok. Alanyi alapon. Márpedig ha túlzok, túl vagyok minden értelmes határán. És ez néha olyan jó. Mint amikor Örkény megkér, hogy menjünk le, és nézzünk vissza a lábunk között.

A karikatúra az a lehetetlenség, mely kifejezi ezt a szenvedélyes „odadobást”. Ha van inga, miért nincs binga, inga-binga, pedig van csiga-biga. Gyere ki! Ha van értelem, ott lehet karika, mert kerek, meg túra, mert fárasztó. Ha nincs domborzat, csak síkság, sohasem lesz Tátra, Mátra, Fáttra, legfeljebb egy „törjön ki a lábad szára.”

A beteg nehéz ember, az orvos meg olyan orvosi. Mondta Honoré Daumier 1839-ben ezzel a karikatúrájával. Elgondolkodtató. Persze a beteg azóta is beteg, az orvos azóta is orvos, az egész meg azóta is egy katasztrófa, mondaná a karikaturista. És igaza lenne.

A közelmúltban azonban állítólag adva volt egy „karikatúra”, melyen a „függőség” volt a téma. Nem ismerem az illetőt, nevét se hallottam, a „rajzot” pedig csak egyszer láttam az inter-

neten. Sajnos. Nem az, hogy „csak egyszer”, hanem, hogy láttam. Volt még egy másik is. Érdekes, általában a vallásban forgolódik a gyenge elme. A hit, mint megfoghatatlan, ingerlő lehet. Hát, az a „karikaturista”, aki csak eddig jut, aki Daumier szellemiségéből ennyit ért, az egy szerencsétlen, tehetségtelen, jobb sorsra sem érdemes mafla.

Voltak idők, amikor a rádió esti hullámain azt mondta Tímár József: „Dolgozni csak pontosan, szépen...” Ugyan már! Hol vagyunk ettől? Ma dolgozni azt jelenti, hogy éppen csak vagyunk, élünk, valamit kell hát csinálni. Legalább is a mama tejbebrúza és a nyugdíj között.

Karikatúrát gyártani ilyen „hitel” mellett hiteltelen. Mire kari-kritizálok, ha magam semmi nem vagyok? Hát mert kellemesebb, mint a legegyszerűbb „munka”. Filctoll és butaság kérdése. Zsozsóval, rosszabb esetben anélkül. Mindenféle szellemi háttér, műveltség nélkül. Az „élet” nem az ő világa, azt nem érti, de nem is érdekli. Daumier idején fintorral mondták volna, brrr, de buta.

Honoré Daumier karikatúrája

A felhő

Fiatal doktornő kedvesen hívja az öreget.

– Jöjjön csak, Nándi bácsi! Megbeszéljük a zárójelentését!

Üljön csak le ide, rögtön kinyitom a gépet, aztán mindent elmondok, amíg a Jolika néni ideér magáért.

– Köszönöm, drága doktornő. Köszönöm.

Nándi bácsi zihálósan, reszketeg, de nyolcvanhat évéhez képest mégis ruganyosan ül le az ügyeleti szobában.

– Hát, Nándi bácsi, ha én ezeket a leleteket átnézem, bizony alig találok olyat, ami rossz lenne!

– Nocsak.

– Jó, vannak még adatok, melyek hiányoznak, de ez nem lehet annak akadály, hogy hazamenjen Jolika nénnel. Majdnem azt mondanám, maga egészséges!

– Akkor megyek, kedves, csókolom – Nándi bácsi feláll, indulni készül. – Kedves doktornő! Hát ha minden adat egyben lesz, akkor is ilyen jó lesz a helyzetem?

– Bizonyára, bár ezt nem tudhatjuk, Nándi bácsi! Amint kész minden, felküldöm a felhőbe. Ott majd elolvashatja.

Az öreg elkomorodott, sápadtan zihált egy kicsit, megkérdezte:

– A felhőbe tetszik küldeni? És az mikor lesz, kedves doktornő?

– Hát ha minden jól megy, már holnap. De legkésőbb holnapután. Minden jót, Nándi bácsi!

A folyosón már várta Jolika. Taxival mentek haza.

Nándi bácsi Jolikát aludni küldte, maga is lefeküdt, de szépen, felöltözve, ahogy illik.

A temetésével csak az volt a baj, hogy nemigen lehetett ott senki.

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Szabó Pap Edit

Munkatársak: Lukács János, Németh István Péter,
Ország László, Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2021. március, sorszáma: 3/2021

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. 1/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

IBAN szám: HU62 – BIC (SWIFT kód): BACXHUHB

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Budaházi Tibor festménye

Kapható az újságárusoknál

A *Bűvópatakot* 2021-ben is keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

BETHLEN GÁBOR
Alapkezelő Zrt.

MINISZTERELNÖKSÉG

9 771588 933004

21003

